

Молоко матері
Едвард Сент-Обін

Патрік Мелроуз #4

Патрік подолав наркотичну залежність, одружився і зажив життям цілком нормальної людини. Він виховує двох синів і над усе прагне вберегти їх від жахів власного дитинства. Але чи може доросла людина позбавитись привидів минулого? Чи вистачить його дружині сил на ще одну вередливу дитину, якою є Патрік? Чи вистачить самому Патрікові синівської любові, щоб прийняти рішення своєї матері?

У цьому романі герої, попри власний вік і позірний життєвий досвід, продовжують шукати себе, намагаючись відокремити власне «Я» від дитячих травм, помилок батьків, неправильних рішень, соціального тиску і шкідливих звичок. Утім, може, це і є їхнє справжнє «Я»?

Едвард Сент-Обін

Патрік Мелроуз. Молоко матері. Кн. 4

Присвячується Люсіану

Оригінальна назва роману: PATRICK MELROSE. MOTHER'S MILK

Copyright © Edward St. Aubyn 2006

© О. Тільна, переклад з англ., 2020

© «Фабула», макет, 2020

© Видавництво «Ранок», 2020

Право Едварда Сент-Обіна бути визнаним Автором Твору застережено відповідно до Закону про захист авторських і патентних прав, а також прав у галузі конструкторських винаходів від 1988 року.

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо- і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Про автора

Едвард Сент-Обін народився в Лондоні 1960 року. До серії його романів про Патріка Мелроуза, що викликали в публіки таке нестримне захоплення, належать «Не зважай», «Паскудна звістка», «Трохи надії» (раніше надруковані разом як трилогія під спільною назвою «Трохи надії»), «Молоко матері» (цей роман увійшов до короткого списку Букерівської премії 2006 року) та «Нарешті».

Серпень 2000 року

1

Навіщо вони вдавали, що хочуть його вбити під час народження? Кілька днів поспіль вони не давали йому спати, примушували битися головою в іще закриту матку, душили пуповиною, розрізали живіт матері холодними ножицями, затиснули йому голову в тиски та, викручуючи шию, потягли геть із рідного дому, світили в очі ліхтариком, смикали і обертали, проводили над ним іще якісь досліді... І, наче цього всього їм було мало, розлучили з напівмертвою матір'ю, котра лежала на столі. Можливо, у такий спосіб вони сподівалися витравити його ностальгію за колишнім світом? Спочатку запхали до тісної утроби (а раптом йому захочеться звідти вибратись), а потім прикинулися, ніби вбивають, – нехай радіє здобутій

волі, хоча б і в цій галасливій пустелі під ненадійним захистом тільки маминих рук, а не всього її затишного теплого тіла, що було колись його світом.

Штори вдихали в лікарняну палату світло. Спочатку набухали жарким повітрям з вулиці, а потім знову припадали до високих французьких вікон, притлумлюючи сліпуче сяйво дня.

Хтось відчинив двері – штори спурхнули й затріпотіли, на столі зашелестів папір, кімната побіліла, і шум дорожніх робіт із вулиці став трохи сильнішим. Потім двері грюкнули, штори зітхнули, і світло померкло.

– О ні, знову квіти! – застогнала мама.

Крізь прозорі стінки ліжечка-акваріума йому було видно все, що відбувалося навколо. З вази на нього поглядала липким оком розкустрана лілея. Протяг іноді доносив перцевий аромат фрезії, від якого хотілося чхати. Криваві плями на маминій нічній сорочці змішувалися з рудими плямами квітового пилку.

– Які чуйні люди... – Мама засміялася від обурення та безсилля. – Цікаво, чи хоч у ванній іще залишилося місце?

– Ні, там уже стоять троянди, і є ще купа всіляких інших речей.

– Боже, та це ж нестерпно. Бідні квіти знищують сотнями та запихають у біленькі вазочки, щоб нас потішити. – Вона сміялася, а по щоках текли сльози. – Краще б їх залишили десь у саду...

Медсестра поглянула на карту призначень.

– Час уже прийняти вольтарен, – сказала вона, – інакше знову заболить. – Вона подивилася на Роберта: у переливчастій імлі він розгледів її блакитні очі. – Який осмислений погляд у вашого хлопчика. Він явно пускає мені бісики!

– Із ним усе добре, справді? – Маму раптово охопив жах.

Робертові також стало страшно. Навіть у розлуці їх пов'язувала однакова безпомічність, як жертв кораблетрощі, винесених морем на незнайомий дикий берег. Не маючи сили повзти по піску, вони просто лежали, тонучи в сліпучому світлі та грюкоті. Проте факт залишався фактом: їх розлучили. Мама тепер зовні, він це розумів. Для неї дикий берег – лише нова роль, а для нього – новий світ.

Але, дивна річ, цей світ чомусь видавався йому знайомим. Він завжди знав, що назовні щось є. Раніше він думав, ніби живе в самому серці світу, що складається з води та приглушених звуків. Але тепер стіни зникли, і він побачив, який навкруги безлад. Що ж робити? У цьому оглушливо-яскравому місці з важкою атмосферою не можна більше ні штовхатися, ні перекидатися, і повітря обпалює шкіру.

Учора він вирішив, що помирає. А може, так воно й було? Кругом непевність, і лиш одне не підлягає сумніву: вони з матір'ю – більше не єдине ціле. Після розлучення любов до неї набула нової гостроти. Раніше мама була завжди поруч, а тепер він міг лише мріяти про близькість із нею. На світі не було нічого сумнішого за це перше відчуття тоскної печалі та бажання вороття.

– Ой-ой, що сталося, – завокетала медсестра, – ми зголодніли чи просто хочемо на ручки?

Вона дістала його з акваріума, пронесла над прірвою, що розділяла ліжка, і поклала просто в мамині руки, на яких темніли синці.

– Постарайтеся довше потримати його біля грудей, а потім поспіть, якщо зможете. Ви обоє так настраждалися за ці два дні.

Він почувався роздавленим і невтішним. Як жити в цьому світі, повному напруження та сумнівів? Він зригнув молозивом на матір і в момент невизначеної порожнечі, що після цього настав, звернув увагу на штори, що саме набухали яскравим світлом. Ага, то он як тут усе влаштовано. Тебе намагаються причарувати й відволікти всілякими штуками, аби лиш ти забув про розлуку.

А проте, не варто перебільшувати втрату. Попередній світ уже став тіснуватим. Ближче до кінця він відчайдушно мріяв про свободу, але уявляв собі її зовсім інакше: як повернення до безкрайнього океану своєї юності, а не вигнання в цей жорстокий край. І навіть уві сні йому не вдавалося повернутися в океан: між ним і минулим висіла імла жаху та насильства.

Його повільно понесло до липкої межі сну. Куди він потрапить – у світ, де можна плавати і перекидатися, чи назад до м'ясорубки пологової палати?

– Бідолашне мое малятко, тобі просто наснився поганий сон, – сказала мама і погладила його по голівці.

Плач почав стихати, а потім і зовсім урвався.

Вона поцілувала його в чоло, і він раптом усвідомив: хоча вони з мамою більше не разом, думки й почуття в них однаково залишаються спільними. Від полегшення його тіло сіпнулось, і він узявся спостерігати за рухом штор.

Очевидно, він заснув, тому що тепер у палаті був його тато, котрий уже про щось говорив, не змовкаючи й на секунду:

– Я сьогодні подивився ще кілька квартир і можу сказати, що наші справи кепські. Лондонський ринок нерухомості – це просто пекло, і я схилився до плану В.

– А план В – це що? Я забула.

– Залишитися там, де ми є. Відгородимо з кухні ще одну спальню. Поділимо кухню навпіл, у комірчині будуть зберігатися його іграшки, а ліжко поставимо на місце холодильника.

– А куди подінуться щітки та ганчірки?

– Не знаю, куди-небудь.

– А холодильник?

– Можна поставити до комори, поряд із пральною машинкою.

– Не влізе.

– Звідки ти знаєш?

– Просто знаю, і все.

– Нехай і так... Щось придумав. Я намагаюся бути практичним. Із народженням дитини багато що змінюється. Ти знаєш. – Тато нахилився до мами ближче та прошепотів: – Зрештою, завжди можна розраховувати на Шотландію.

Він навчився бути практичним. Дружина й син потопали у калюжі сум'яття та незбагнених почуттів, і він мусить їх урятувати. Роберт відчував усе, що відчуває його тато.

– Боже, які крихітні рученята! І сам він теж, – сказав тато. Він трохи підняв мізинцем долоньку Роберта й поцілував. – Можна мені його потримати?

Мама простягнула його татові.

– Обов'язково підтримуй голівку. Він поки що не тримає шию.

Вони всі почали нервувати.

– Так? – Таткова рука поповзла вздовж хребта і ковзнула під Робертову голівку.

Роберт постарався заспокоїтися, не хотілося засмучувати батьків.

– Начебто. Я й сама до пуття не знаю.

– Ох... Як це нам дозволили завести дитину без ліцензії? У наш час навіть собаки без ліцензії купити не можна; та що там собаки – без ліцензії телевізора не можна придбати! Може, покличемо пологову сестру, щоб навчила? Як там її...

– Маргарет.

– До речі, а де спатиме Маргарет до того, як ми поїдемо до мами?

– Каже, що її цілком улаштує канапа.

– Цікаво, чи улаштує вона канапу...

– Не будь таким прискіпливим. Між іншим, вона на «хімічній дієті».

– Дуже цікаво. Не думав, що вона на таке здатна.

– Вона дуже досвідчена.

– А ми хіба ні?

– Я про немовлят.

– О так, немовлята...

Батько потерся об нього колючою щокою і цмокнув у вухо.

– Зате ми його обожнюємо, – сказала мама крізь сльози. – Хіба цього не досить?

– Бути обожнюваним батьками-невігласами в затісному помешканні? Слава богу, він має підтримку у вигляді двох бабусь, одна з яких у вічній відпустці, а друга настільки опікується планетою, що не здатна порадіти народженню чергового вандала, який змалечку візьметься розтринькувати її дорогоцінні ресурси. Будинок моєї матері вже настільки повний шаманських брязкалец, усіляких «тотемних тварин» та «внутрішніх дітей», що для справжньої дитини там уже навряд чи знайдеться місце.

– Усе буде добре. Ми з тобою вже не діти, ми батьки.

– Ні, ми – і те і те, й у цьому наше лихо. Знаєш, що мені днями сказала мама? На дитину, народжену в розвиненій країні, витрачають у двісті сорок разів більше ресурсів, ніж на дитину, що народжується десь, скажімо, у Бангладеш. Якби нам із тобою вистачило самозречення всиновити двісті тридцять дев'ять бангладеських дітей, вона прийняла б нас набагато тепліше, але цей новонароджений Гаргантюа[1 – Гаргантюа – персонаж, вигаданий французьким письменником XVI століття Франсуа Рабле. «Гаргантюа та Пантагрюель» (фр. *La vie de Gargantua et de Pantagruel*) – загальна назва серії з п'яти романів, у яких автор розповідає про пригоди двох велетнів: батька – Гаргантюа, сина – Пантагрюеля. Твір просякнутий сатирою на тогочасне французьке суспільство, написаний вульгарною, грубою мовою з використанням туалетного гумору, сповнений сцен насильства. Був заборонений цензурою Сорбонни. Водночас твір був популярним у читачів, які відчували в ньому сильне гуманістичне спрямування, збагатив французьку мову численними неологізмами.] із західного світу, котрий зовсім скоро закидає брудними підгузками не один акр землі, а потім, бажаючи пограти в хрестики-нулики з віртуальним приятелем із Дубровніка, почне канючити персональний комп'ютер, обчислювальна сила якого дозволить запустити ракету на Марс, не заслуговує на її схвалення. – Татко замовк, а потім спитав: – Із тобою все гаразд?

– Я щаслива як ніколи. – Мама витерла мокрі щоки тильною стороною долоні. – Просто почуваюся такою порожньою.

Вона скерувала губоньки немовляти до свого соска, і малюк почав смоктати.

До рота полилася тоненька цівочка знайомих відчуттів із колишнього дому: вони з мамою знову були разом. Він відчував її серцебиття. Спокій огорнув його з ніг до голови, як нова утроба. Може, у цьому світі не так уже й погано – просто сюди важко потрапити.

От і все, що Роберт запам'ятав про перші дні свого життя. Спогади повернулися до нього минулого місяця, коли народився його молодший брат. Цілком може бути, що розмову батьків він підслухав зовсім недавно, але їхні слова нагадали йому про час, проведений у пологовому будинку, тож ці спогади в будь-якому разі були достовірними й точно належали йому.

Робертові не давало спокою його минуле. Нещодавно йому виповнилося п'ять років. Цілих п'ять років! Він уже не маля, як Томас. Немовлячий період його життя добіг краю, і серед вітальних вигуків та овацій, які супроводжували кожен його крок назустріч дорослості, чувся шепіт жалю. Щось сталося, коли він почав розмовляти. Давні спогади почали обвалюватися, як оранжеві глиби зі стрімчака за його спиною, і падати у всепоглинне море, яке лише просвердлювало його своїм пильним поглядом, коли він намагався в нього зазирнути. Із немовляти він став дитиною.

Робертові відчайдушно хотілося повернути минуле, бо інакше воно цілком дістанеться Томасові.

Роберт обігнав своїх батьків із братом і Маргарет і тепер незграбно пробирався по скелях до гуркітливої гальки нижнього пляжу, тримаючи у витягненій руці обдерте пластмасове відерце з намальованими дельфінами в стрибку. Блискучі камінці, що обсихали та тьмяніли, перш ніж він устигав похвалитися своєю знахідкою, більше його не приманювали. Тепер він полював на відшліфовані морем мармеладні скельця, що ховалися під чорною та золотистою галькою на березі. Навіть обсихаючи, вони випромінювали якесь каламутне притлумлене світло. Батько розповідав, що скло робиться з піску, то, значить, оці скельця вже на половині шляху туди, звідки раніше прийшли.

Роберт вискочив на берег. Він залишив відерце на високому валуні та почав полювання. Коли вода спінилася біля його ніг і відкотилася, він роздивлявся пісок, що взявся брижами. Це ж треба! Уже під першою хвилею на нього чекала цінна знахідка: не блідо-зелена чи молочно-біла намистина, а рідкісний жовтий самоцвіт. Роберт витягнув його з піску, сполоснув у хвилі, що накопилася, затиснув між указівним і великим пальцями й підніс до світла – бурштинове бобове зернятко. Дуже кортіло з кимось поділитися своєю радістю, але батьки були зайняті малим, а Маргарет щось шукала у своїй торбі.

Ця сама Маргарет доглядала й за ним, коли він щойно народився. Роберт її пам'ятав. Тоді все було зовсім інакше, бо він був у мами єдиним сином. Маргарет казала, що вона годинами готова «теревенити про що завгодно», та насправді теревенила вона тільки про себе кохану. Тато називав її «великим теоретиком дієтології». Роберт точно не знав, що воно таке, але, схоже, що саме через це вона й стала такою товстою. Взагалі-то цього разу його батьки хотіли зекономити на пологовій сестрі, та останньої миті, перед від'їздом до Франції, раптом передумали. І мало не передумали знову, коли дізналися, що за такий короткий термін агентство може запропонувати їм лише Маргарет.

– Що ж, друга пара рук мені в будь-якому разі не завадить, – вирішила мама.

– Так, але до цих рук, на жаль, додається ще й рот, – сказав батько.

Роберт познайомився з Маргарет одразу після приїзду з пологового будинку. Він отямився на кухні в її кохливих обіймах.

– Я змінила його високості підгузок, і тепер у нього такі гладенькі й сухі сіднички, – сповістила вона маму.

– Ой, дуже вам дякую, – відповіла мама.

Роберт одразу збагнув, що Маргарет не його мама. Слова вихлюпувалися з неї суцільним потоком, наче вода з переповненої ванни. Мама говорила мало й не часто, але її мовлення було схожим на обійми.

– Чи подобається йому це маленьке миле ліжечко? – поцікавилася Маргарет.

– Якщо чесно, не знаю. Учора він спав із нами.

Маргарет тихо загарчала.

– Гм-м-м-м, стимулюєте погані звички.

– Він не хотів засинати сам.

– І ніколи більше не захоче, якщо будете залишати його у своєму ліжку.

– «Ніколи» – занадто голосно сказано. До минулої середи він жив у моєму животі, й інстинкти мені підказують, що не треба квапити події. Хочу все робити поступово.

– Що ж, не буду сперечатися з вашими інстинктами, любонько, – сказала, мов плюнула, Маргарет, – але мій сорокарічний досвід дозволяє робити певні висновки. Матусі і досі мені дякують за те, що я вклала їхніх дітей у ліжечко. Зовсім недавно мені зателефонувала одна колишня клієнтка, дуже мила арабська жінка, і сказала: «Ох, даремно я вас не послухала, не можна було спати разом з Ясмин! Тепер не можу її відучити». Вона хотіла запросити мене знову, але я відмовилася. Сказала їй: «Даруйте, голубонько, але наступного тижня в мене починається нова робота: у липні я їду на південь Франції, ми житимемо в бабусі дитини».

Маргарет труснула головою і закрокувала кухню. Лавина хлібних крихт полетіла на Робертове обличчя. Мама промовчала, однак Маргарет не втихомирювалась:

– Окрім усього іншого, це недобре для малюка! Вони так люблять спати у своїх ліжечках. Хоча я просто все звикла робити по-своєму, адже це мені потім не спати ночами.

До кімнати увійшов батько й поцілував Роберта в чоло.

– Доброго ранку, Маргарет. Сподіваюся, ви добре спали? Бо нам поспати не вдалося.

– Так, дякую, канапа цілком зручна. Але, звичайно, я буду дуже рада отримати власну кімнату в будинку вашої матусі.

– Дуже на це розраховую, – сказав батько. – Усі все зібрали? Таксі приїде з хвилини на хвилину.

– Ну, часу на те, щоб розпакувати валізи, у мене не було, еге ж? Я тільки дістала панаму, на випадок, якщо там пектиме сонце.

– Там завжди пече сонце. Моя мати може жити тільки в умовах глобального потепління, на менше вона не згодна.

– Гм-м-м, нам у Ботлі глобальне потепління не зашкодило б.

– На вашому місці я б нічого такого не казав, якщо хочете отримати гарну кімнату при фонді.

– І що то за фонд, голубчику?

– Ой, та то моя матінка заснувала трансперсональний фонд. Хіба ви не чули?

– І це означає, що ви не успадкуєте її будинку?

– Ні.

– Ти це чув? Яке жахіття!.. – Бліда воскова фізіономія Маргарет нависла над Робертом і знову обсіпала його обличчя хлібними крихтами.

Роберт відчув, що батько розсердився.

– Такими новинами ви його не здивуєте, – сказала мама.

Усі почали рухатись одночасно. Першою йшла Маргарет у панамі, за нею пленталися Робертові батьки з речами. Його винесли на вулицю – туди, звідки линуло світло. Він був вражений. Світ видався йому пологовою палатою, у якій звідусіль лунали крики нового честолюбного життя. Гілки дерлися вгору, листя тріпотіло, у залитому світлом небі плавали білі гори з розмитими обрисами. Роберт відчував думки своєї мами, відчував думки свого батька і відчував думки Маргарет.

– Йому подобаються хмари, – зауважила мама.

– Він їх поки не бачить, голубонько, – сказала Маргарет. – У цьому віці вони ще не можуть фокусуватися на предметах.

– Навіть якщо він не бачить їх так, як бачимо ми, це не заважає йому дивитися, – сказав батько.

Маргарет пирхнула і поквапилася сісти в таксі, що фуркало мотором.

Роберт нерухомо лежав на колінах у матері, але земля і небо за вікном кудись пливли. Якщо навколо все рухається, отже, і він рухається також? Світло відбивалося від вікон будинків, які пропливали повз, зусібіч на Роберта накочувалися різноманітні вібрації, а потім між будівлями попереду розверзнувся каньйон і обличчям Роберта поповз клин сонячного світла, від якого його повіки стали оранжево-рожевими зсередини.

Вони їхали до бабусі, у той самий будинок, де жили й тепер, через тиждень після народження брата.

2

Роберт сидів на підвіконні у своїй кімнаті та грався зібраними на березі намистинками, викладаючи з них різні візерунки. За москітною сіткою (драною та полатаною в багатьох місцях) зеленіла маса «дорослого» літнього листя платана, який ріс на терасі. Коли здіймався вітер, листя видавало звук, схожий на цмокання. Якщо почнеться пожежа, Роберт зможе легко вибратися з вікна й гілками платана швидко спуститься на землю. Але, з іншого боку, вони ж можуть допомогти залізти до кімнати викрадачеві. Раніше думки про викрадачів ніколи його не хвилювали, а тепер він лише про це й думав. Мама розповідала, що немовлям він дуже любив лежати в колисочці під гілками платана. Тепер же, з батьками обабіч, там лежав Томас.

Маргарет завтра поїде – слава богу, як сказав тато. Батьки дали їй зайвий вихідний, але вона вже повернулася з села і вивалила на них доленосну звістку. Роберт зістрибнув із підвіконня, перевальцем пройшовся кімнатою, зображуючи Маргарет, а потім повернувся до вікна. Усі вважали, що він прекрасно пародіює

людей. Але його вихователь пішов іще далі, висловивши сподівання, що «хлопчик зуміє скерувати свій зловісний дар у конструктивне русло». І дійсно, коли Роберта інтригувала яка-небудь ситуація, – цього разу це було передчасне повернення Маргарет, – він умів зібрати інформацію буквально з повітря. Він притиснувся лицем до москітної сітки, щоб мати кращий огляд.

– У-ух, яка спека! – жалілася Маргарет, обмахуючись журналом для рукодільниць, наче віялом. – Уявляєте, я не змогла знайти домашнього сиру в Бандолі. І продавці в супермаркеті зовсім не розуміють англійської. Домашній сир із молока, торочу я їм і показую на будинок на тому боці вулиці, той, що роблять удома, у таких от будинках, тільки в менших. Але вони так і не зметикували, що я маю на увазі.

– Рідкісні тупаки, – зауважив батько. – Особливо беручи до уваги ту кількість корисних підказок, що ви їм дали.

– Гм-м... Урешті-решт мені довелося замість м'якого домашнього сиру набрати французьких сирів, – сказала Маргарет, усідаючись на невисоку кам'яну огорожу. – Як малюк?

– Схоже, він трохи втомився, – відповіла мама.

– Нічого дивного, на такій-то спеці! – вигукнула Маргарет. – Здається, на поромі в мене стався тепловий удар. Засмажилася до хрусткої скоринки. Частіше давайте йому води, голубонько. Інакше охолотитися він не може – у такому віці вони ще не вміють пітніти.

– Іще один неприємний недолік, – зауважив батько. – Пітніти не вміють, ходити не вміють, говорити не вміють... Читати, водити автівку і виписувати чеки також не вміють! А от лошата можуть стояти вже через кілька годин після народження. Коли б коні користувалися послугами банків, вони б і тут обскакали людей: їм би вже в кінці першого тижня відкрили кредит.

– Коням банки ні до чого.

– Авжеж... – безсило видихнув Патрік.

На мить радісна пісня цикад заглушила голос Маргарет, і Робертові здалося, що він до дрібниць пам'ятає свої відчуття тієї пори, коли сам лежав у колисці в прохолодній тіні платана, слухаючи, як суцільна стіна стрекоту розсипається, поступаючи місцем голосу однієї-єдиної цикади, а потім знову піднімається сухий шалений скрекіт. Звуки, образи, враження падали у свідомість Роберта і залишалися лежати на місці: він їх не чіпав. У тій прохолодній зеленій тіні пояснення предметам і явищам знаходилися самі собою, але не тому, що він розумів, як усе влаштоване, а тому, що знав усі свої думки та відчуття і не мусив їх нікому пояснювати. Якщо хотілося погратись із власними думками, ніхто не міг йому завадити. Роберт просто лежав у колисці й нічого небезпечного не робив. Іноді він уявляв себе тим предметом, на який дивився, а інколи думав, що опинився в просторі між собою і тим предметом. Але найбільше йому подобалося просто розглядатися і ніким себе не уявляти, не зосереджуватися на чомусь конкретно, а неначе ширяти, розпорошуючись поглядом, як вітер, що виникає нізвідки і дме просто так, нікуди особливо не прагнучи.

Брат, мабуть, також зараз ширяв, лежачи в старенькій Робертовій колисці. Дорослі

нічого не розуміють у ширянні. У цьому їхня біда: вони завжди хочуть бути в центрі уваги, завалюють тебе іжею, примушують спати, відчайдушно намагаються навчити того, що знають самі, і забути те, що самі забули.

Роберт страшенно не любив спати. Адже так можна пропустити найцікавіше: пляж із жовтими скельцями, коника, що стрибає в сухій траві, його крильця схожі на іскри, що відлітають від твоїх ніг.

Роберт любив жити в бабусі. Відтоді, як він народився, вони приїжджали сюди раз на рік, але робили це щороку. Її будинок називався трансперсональним фондом. Роберт не дуже й розумів, що це означає, і всі інші, схоже, теж не розуміли, навіть Шеймус Дорк, який цим фондом заправляв.

– Твоя бабуся – неймовірна жінка, – сказав він якось Робертові, дивлячись на нього темними мерехтливими очима. – Вона допомогла безлічі людей знайти зв'язок.

– Із чим? – не зрозумів Роберт.

– З іншою реальністю.

Іноді Роберт не уточнював у дорослих, що вони мають на увазі, оскільки вони, на його думку, вважали б його ідіотом, а часом і він сам вважав би їх ідіотами. У цьому ж разі правильним було й перше, й друге. Роберт обдумав Шеймусові слова і не зрозумів, звідки могла взятися ця інша реальність. Станів розуму дійсно може бути кілька, і реальність вміщує їх усі. Так він і сказав матері, на що вона відповіла: «Та ти ж мій розумничку!», але зробила це якось неухважно, ніби мимохідь, не звертаючи особливої уваги на його теоретизування, хоча раніше завжди цікавилася його думками. Тепер же вона завжди була надто зайнята. Ніхто з дорослих не розумів, що відповідь йому вкрай потрібна.

Унизу під платанами брат раптово закричав. Робертові захотілося, щоб він якомога швидше припинив плакати. Немовлячий період молодшого брата глибинною бомбою вибухав у його пам'яті. Томасові крики нагадували Робертові про власну безпорадність: про беззубі нючі ясна, про мимовільні посмикування рук і ніг, про м'якість тім'ячка, що можна було пробити одним порухом пальця і відразу ж потрапити в мозок, який швидко розвивався. Він пригадував, як на нього цілими днями сипалися предмети без назв і назви без предметів, і ще – нечітке відчуття: світ до дикої банальності дитинства, до того, як йому треба було першим вибігти на свіжий сніг, що недавно випав, і зруйнувати його ідеальну білизну, і навіть до того, як він усвідомив себе глядачем, який дивиться у вікно на білий пейзаж, коли його розум був подібним до кришталевого безгучного поля, що тільки чекає на слід від ягоди, котра ще падає.

У Томасовому погляді Роберт бачив такі стани розуму, яких за всього свого бажання не міг би винайти сам. Вони виникали в чахлій пустелі його досвіду, подібні до швидкоплинних пірамід. Звідки вони бралися? Іноді він почувався маленьким звірятком, яке тривожно нюхає повітря, а вже за кілька секунд по тому випромінював уселенський спокій, бо примирився з усім світом. Роберт відчував, що не міг просто так вигадати ці складні стани, і Томас також не міг. Просто його молодший брат ще не знав, що знає, і ще не почав розповідати собі історію про те, що відбувається довкола. Він був надто малим і ще не набув обсягу уваги, необхідного для розповідання історій. Робертові доведеться робити це за нього. Інакше для чого потрібні старші брати? Він уже потрапив у пастку наративу, тож можна і молодшого до неї із собою прихопити – тим паче що той, як може,

допомагає Робертові скласти до купи шматочки його власної історії.

Унизу знову лунав голос Маргарет, що перекривав навіть стрекотання цикад.

– Мати, котра годує грудьми, мусить добре харчуватися, – почала вона цілком розумно. – Чи немає у вас дієтичного печива? Або якої-небудь випічки до чаю? Тоді можна було б перекусити просто зараз. А опісля треба буде з'їсти поживний, багатий на вуглеводи обід. Овочами не захоплюємося, від них у малюка може бути здуття. Найкращим буде ростбіф і йоркширський пудинг зі смаженою картоплею на гарнір, а до чаю – кілька шматочків бісквіту.

– Боже мій, та в мене аж стільки не влізе! У моїй книжці написано, що можна їсти рибу та овочі гриль, – відповіла його втомлена, худа, елегантна мама.

– Трохи овочів не зашкодить, – пробурчала Маргарет. – Але ніякої цибулі та часнику, і зовсім ніяких прянощів. Одна матуся в мій вихідний наїлася карі. Повертаюсь я додому, а дитина репетує, неначе її ріжуть. «Допоможи мені, Маргарет! Матуся влаштувала пожежу в моїй травній системі!» Особисто я завжди кажу: «Принесіть мені м'яса та гарнір із двох видів овочів, але якщо овочів немає, теж нічого страшного не трапиться».

Роберт запхав подушку собі під футболку й почав шкандибати кімнатою, зображуючи Маргарет. Коли його голова наповнювалася чимись словами, він мусив обов'язково дати їм вихід. Він так захопився цією справою, що не помітив батька, котрий увійшов до кімнати.

– Що це ти робиш? – запитав Патрік, приблизно здогадуючись, якою буде відповідь.

– Зображую Маргарет.

– Нам тільки ще однієї Маргарет бракує! Ходімо ліпше пити чай.

– Я й так об'ївся, – відповів Роберт, погладжуючи подушку. – Тату, коли Маргарет від нас поїде, я сам зможу давати мамі шкідливі поради з догляду за малятами. І я зовсім не братиму з вас грошей!

– Життя налагоджується, – сказав тато, простягаючи йому руку. Роберт застогнав, підвівся з підлоги, і вони вдвох пішли вниз, радіючи своєму таємному жартові.

Після чаю Роберт відмовився виходити на вулицю разом з усіма, бо вони тільки те й робили, що теревенили про його брата, висуваючи безкінечні здогади про його думки, і пішов нагору. Але це рішення з кожною сходинкою тисло на Роберта все дужче, а на другому поверсі він остаточно передумав, гепнувся на підлогу й визирнув між балясинами, дивлячись униз і роздумуючи, чи зауважать батьки його сумну і ображену відсутність.

У передпокої на підлозі, залазячи на стіни, лежали косі прямокутники вечірнього світла. Один сонячний промінчик відколовся, потрапив на дзеркало і затремтів на стелі. Томас намагався про це розповісти. Мама прочитала думки сина, піднесла його до дзеркала і показала те місце, де світло відбивалося від блискучої поверхні.

Тато приніс Маргарет склянку з яскраво-червоною рідиною.

– О-о, величезне спасибі! Не знаю, чи варто мені зараз пити алкоголь, – все ж таки я мала сьогодні сонячний удар. Із вами я просто як на курорті – ви такі турботливі батьки, що мені й робити нічого не треба. Ох, гляньте, малюк милується своїм відображенням у дзеркалі! – Вона повернула своє розчервоніле блискуче обличчя до Томаса. – Не можеш утямити, тут ти чи там, еге ж?

– Мені здається, він у змозі зрозуміти, що перебуває у власному тілі, а не розмазаний по склу, – сказав батько, – адже він ще не прочитав Лаканового есе про стадію Дзеркала[2 – Мається на увазі низка праць французького філософа і психоаналітика Жака Марі-Еміля Лакана (1901–1981), присвячених концепції формування «Я» в процесі ідентифікації з образом (відбитком).], з якого зазвичай і починається вся ця плутанина.

– Ну що ж, у такому разі нам буде ліпше зупинитися на Кроликові Пітері[3 – Кролик Пітер – персонаж казок англійської дитячої письменниці Беатріс Поттер (1866–1943).], – захихотіла Маргарет і зробила ковток червоної рідини.

– Страшенно хотів би піти з вами погуляти, – сказав тато, – але мушу терміново відповісти на мільйон важливих листів.

– О-о, таточко відповідатиме на свої страшенно важливі листи, – почала виспівувати Маргарет, обдаючи Томасове личко червоним запахом, – і тобі доведеться вдовольнитися тільки матусею та Маргарет!

Вона невпевненою ходою попрямувала до виходу. Сонячний ромб на мить зник зі стелі, потім засвітився знову. Робертові батьки мовчки дивилися одне на одного.

Коли вони вийшли, Роберт уявив величезний порожній простір, який відчував навколо себе його брат.

Він крадькома спустився до середини сходів і визирнув у відчинені двері. Золоте світло вже відвоювало верхівки сосон та каміння кольору слонової кістки в маслиновому гаю. Мати вийшла босоніж на траву та сіла по-турецьки під улюбленим перцевим деревом, а Томаса поклала в гамачок, що утворився з її спідниці, – однією рукою вона притримувала сина, а другою гладила його по животику. На личкові немовляти танцювали тіні яскравих зелених листочків.

Роберт вийшов на вулицю, не знаючи, куди себе подіти. Ніхто його не кликав, тому він попрямував за будинок, нібито від самого початку хотів спуститися до другого ставка і подивитися на золотих рибок. На очі потрапила блискуча вертушка, яку Маргарет купила для Томаса біля каруселі в Лакості. Вертушка стирчала з землі поряд із перцевим деревом. Миготливі коліщата із золотої, сріблястої, зеленої та блакитної фольги крутилися від вітру. «Тут є і яскраві кольори, і рух – ім таке подобається», – сказала Маргарет. А Роберт зараз же висмикнув вертушку із візочка і, розмахуючи нею в повітрі, помчав навколо каруселі. Паличка чомусь переломилась, і всім стало шкода малюка, який навіть не встигнув порадіти новій блискучій іграшці. Батько поставив Робертові мільйон запитань, хоча, по суті, запитання було одне. Ти ревнуєш? Ти сердишся через те, що Томасові дістається вся наша увага та нові іграшки, так? Так? Так? Так? Роберт відповідав одне: «Я не навмисно». І справді, він не хотів ламати вертушки, але брата дійсно ненавидів – хоч і сам був тому не радий. Хіба батьки не пам'ятають, як добре їм було тільки втрюх? Вони так любили одне одного, що навіть коротка розлука спричиняла біль. Хіба їм було замало одного Роберта? Хіба його не досить? Чи він не достатньо гарний? Вони сиділи втрюх на цій галявинці перед будинком, де

зараз лежить його брат, і кидали одне одному червоний м'яч (Роберт його заховав, щоб він не дістався Томасові). І зовсім не мало значення, чи Роберт ловив той м'яч, усі сміялися й усім було добре. Навіщо ж вони все зіпсували?

Можливо, він став занадто дорослим. Можливо, малюки кращі. Малюків чим завгодно можна здивувати. Взяти хоча б цей ставок із рибками, у який Роберт зараз жбурляв камінці. Одного разу мама піднесла Томаса до ставка і, показуючи на рибок пальцем, казала йому: «Рибки». Із Робертом би такий номер не пройшов. І взагалі, звідкіля братові було знати, що мама мала на увазі саме рибок, а не ставок, воду, водорості, відбитки хмаринок? Та й чи бачив він самих риб? Як він може зрозуміти, що слово «рибки» означає риб, а не який-небудь колір або дію?

Коли нарешті засвоїш слова, здається, що світ – це все, що можна описати. Але ж світ – це ще і таке, чого описати не можна. У якомусь сенсі речі здавалися більш досконалими, коли він узагалі нічого не міг описати. Після народження брата Роберт почав думати, як це – спиратися лише на власні думки. Варто тільки навчитися говорити, і ти будеш змушений без кінця тасувати заяложену колоду з кількох тисяч слів, якими до тебе вже користувалися мільйони людей. Бувають рідкісні моменти свіжості, але не тоді, коли вдається втілити в слова життя світу, а коли з цієї субстанції думок чудом народжується нове життя. Однак й до того, як слова перемішалися з думками, світ раз у раз вибухав сліпучими спалахами на обширі його уваги.

Раптом він почув, як закричала мама:

– Що ви йому зробили!

Роберт вибіг із-за рогу тераси саме тієї миті, коли батько вилетів з будинку. Маргарет лежала на галявинці, а Томас розпластався в неї на животі.

– Усе гаразд, голубонько, все добре, – відповіла вона мамі. – Гляньте, він уже й не плаче! Весь удар прийняла на себе моя п'ята точка. Бачите, досвід щось-таки значить. Я, напевно, зламала палець, але не варто турбуватися про стару Маргарет, коли малюк цілий і неушкоджений.

– Уперше чую від вас мудрі слова, – прошипіла мама, котра ніколи ні про кого не говорила поганого.

Вона вихопила Томаса з рук Маргарет і обцілювала його голівку. Видно було, що її аж трусить від люті, але по мірі того, як вона цілувала сина, все недобре тонуло в ніжності.

– Він цілий? – запитав Роберт.

– Начебто так, – відповіла мама.

– Не хочу, щоб із ним щось сталося, – сказав Роберт, і вони разом пішли до будинку, залишивши Маргарет лежати на галявині і обурюватися на самоті.

Наступного ранку вони всі ховалися від Маргарет у батьківській спальні. Після обіду тато мав відвезти її до аеропорту.

– Думаю, вже час спуститися, – сказала мама, застібаючи комбінезончик Томаса та підхоплюючи його на руки.

– Ні-і-і! – завив тато і гепнувся на ліжку.

– Не будь дитиною.

– Коли з’являються діти, ти й сам починаєш дитиніти, хіба ти не помітила?

– Я не маю часу на здитинення. Цей привілей дається виключно татусям.

– Якби ти мала нормальну помічницю, то й час би знайшовся.

– Ходімо! – Мама простягнула татові вільну руку.

Він легенько її стиснув, але і з місця не зрушив.

– Не можу визначити, що гірше, – сказав він, – розмовляти з Маргарет чи слухати її теревені.

– Слухати, – проголосував Роберт. – Саме тому після від’їзду Маргарет я буду весь час її зображувати.

– От спасибі, – сказала мама. – Дивися, твоя безглузда ідея навіть Томаса насмішила. Він усміхається!

– О ні, голубонько, це не усмішка, – пробурчав Роберт, – це гази терзають його крихітні нутрі.

Усі засміялись, а мама відразу ж прошепотіла:

– Ш-ш-ш, вона може почути!

Даремно – Роберт твердо вирішив усіх потішити. Погойдуючи стегнами з боку в бік, щоб пом’якшити просування вперед, він підплив до мами.

– Ваша наука не є для мене аргументом, голубонько, – сказав він. – Я ж бачу, що йому не подобається ця суміш, нехай навіть її і зробили з органічного козячого молока. Пам’ятаю, працювала я якось в Саудівській Аравії – моя клієнтка була принцесою, між іншим... Так от, я їм кажу: «Перепрошую, але з цією сумішшю я працювати не можу, мені потрібен “Золотий стандарт” фірми “Кау-енд-Гейт”[4 - Мається на увазі одна з найстаріших у світі фірм із виготовлення сумішей для дитячого вигодовування Cow & Gate.]». А вони: «Звичайно, Маргарет, адже у вас такий великий досвід, ми вам повністю довіряємо». І уявляєте, привезли мені потрібну суміш просто з Англії своїм приватним літаком.

– Як ти це все запам’ятав? – запитала в нього мама. – То був такий жах! Я тоді відповіла Маргарет, що ми, на жаль, не маємо приватного літака.

– А от для них гроші не були проблемою. – Роберт гордо труснув головою і продовжив: – Одного разу я мимохідь зауважила, що в принцеси дуже красиві капці, а наступного ранку в моїй спальні опинилися точнісінько такі самі! Схожа історія трапилась і з фотоапаратом принца. Визнаю, мені було дуже ніяково. Потім я кожного разу казала собі: «Маргарет, тобі треба навчитися мовчати!» – Роберт погрозив собі пальцем, усівся поруч із татком на ліжку, гірко зітхнув і повів далі: – Але слова самі зривалися з моїх вуст. Знаєте, як це буває – скажеш

випадково що-небудь типу: «Ой, яка прегарна шаль, голубонько, яка м'якенька тканина!», а ввечері точнісінько така сама хустка лежить на твоєму ліжку. У кінці мені навіть довелося купити нову валізу для їхніх подарунків.

Батьки докладали великих зусиль, щоб не галасувати, але втриматися від сміху не могли. Коли Роберт виступав, вони зовсім не звертали уваги на Томаса.

– Ну от, як ми тепер спустимося до ідальні? – Мама підсіла до них на ліжко.

– Це неможливо, – сказав тато. – Вихід перекритий силовим полем.

Роберт підбіг до дверей і удав, ніби його відкинуло назад.

– А-а! – закричав він. – Це поле Маргарет! Нам не пройти, капітане!

Він трохи покачався підлогою, а потім знову заліз на ліжко до батьків.

– Ми ніби гості з «Ангела-винищувача»[5 - «Ангел-винищувач» (1962) – фантазмагорична трагікомедія Луїса Бунюеля, головні герої якої – аристократи, що зібралися на звану вечерю, – з таємничої причини не можуть покинути вітальні. Дводенне ув'язнення пробуджує в них різноманітні пороки та ниці інстинкти.], які зібралися на звану вечерю, – зауважив тато. – Стирчатимемо тут кілька днів, а потім нас визволятимуть поліціянти й солдати...

– Треба взяти себе в руки, – сказала мама. – Розійдімося з нею по-доброму.

Ніхто не ворухнувся.

– Як думаєш, чому нам так важко вийти з кімнати? – узявся розмірковувати тато. – Можливо, ми зробили з Маргарет цапа-відбувайла? Може, ми відчуваємо провину перед Томасом, що не можемо вберегти його від страждань, які випадають на долю будь-якої людини, і підсвідомо намагаємося перекласти провину на Маргарет – щось у такому дусі.

– Не будемо все ускладнювати, любий... – сказала мама. – Вона просто жаклива зануда і не в змозі доглядати за Томасом. Через те ми і не хочемо її більше бачити.

Тиша. Томас заснув, і всі визнали за краще помовчати. Роберт потягнувся, заклав руки за голову і узявся розглядати балки стелі. На дереві проступила знайома картинка з плям та сучків: профіль носатого чоловіка в шоломі. Спочатку Роберт міг бачити його чи не бачити, як забажає, але через хвилину-другу обличчя відмовилося зникати, обзавелося шаленими очима та впалими щокми. Хлопчик добре знав цю стелю: раніше в цій кімнаті спала його бабуся, і він частенько сюди приходив. Сама бабуся тепер жила в будинку для стареньких. Роберт і досі пам'ятав давню світлину в срібній рамці в неї на столі: знімок бентежив його уяву, оскільки бабусі на ньому було всього лише кілька днів від народження. Маленька лежала на купі хутра, шовку та мережива, а на голові в неї красувався розшитий бісером тюрбан. Бабусин погляд був на диво пронизливим – Робертові здавалося, що вона жакнулася від цієї купи мотлоху, що його накупила її непогамовна мати.

– Люблю цю світлину, – казала бабуся. – Вона нагадує мені про той час, коли я щойно з'явилася на світ і була ближче до джерела.

– До якого джерела? – не зрозумів її Роберт.

– Ближче до Бога, – трохи сором'язливо пояснила вона.

– Але ти зараз не дуже схожа на щасливу людину, – зауважив він.

– Мені здається, такий вигляд має людина, яка ще не все забула... Проте ти маєш рацію, з матеріальним світом я ніколи не мала ладу.

– Що таке матеріальний світ?

– Земна куля, – відповіла бабуся.

– Ти б хотіла краще жити на Місяці? – запитав він.

Вона з усмішкою погладила його по щоці та відповіла:

– Настане день, і ти все зрозумієш.

Тепер замість фотографії на столі розмістилися сповивальний матрацик, таз із водою та купка підгузків.

Він любив бабусю, хоча вона й передумала залишати їм свій будинок. Її обличчя затулявала павутина зморшок, що виникли від постійного намагання бути хорошою, від безкінечного хвилювання за долю світу і всесвіту, від переживання за всіх нещасних та знедолених, з якими вона навіть не була знайома, від думок про плани Господа щодо її подальшого життя. Тато не вважав її хорошою – одного бажання для цього мало, припускав він. І часто повторював Робертові, що треба любити бабусю, «незважаючи ні на що». Так Роберт зрозумів, що тато її більше не любить.

– Томас пам'ятатиме це падіння все своє життя? – запитав він у тата, не відриваючи погляду від стелі.

– Звичайно ж ні, – відповів той. – Ніхто не пам'ятає, що з ним відбувалося в перші тижні після народження.

– А от я пам'ятаю, – сказав Роберт.

– Треба якось його розвеселити, – змінила тему мама, неначе хотіла відвернути загальну увагу від того, що Роберт бреше. Але він зовсім не брехав.

– Навіщо його веселити, він навіть не забився, і напевно подумав, що валятися на животі в Маргарет, яка борсається, щоб підвестися, звичайна справа у цьому світі. Та ми самі перелякалися більше, ніж він.

– Ось тому й треба його розвеселити. Адже він відчуває наше занепокоєння.

– Деякою мірою ти маєш рацію, – визнав тато. – Але у світі немовлят панує демократія незвичайності. З ними все відбувається вперше – а дивують радше повторення певних подій і явищ.

– І все ж таки малюки – це класно, – вирішив Роберт. – Про них можна вигадувати й казати що заманеться, все одно заперечити вони не зможуть.

– Уже дванадцята, – зітхнув батько.

Усі вони намагалися побороти лінощі, але бажання втекти від неприємних обов'язків заганяло їх дедалі глибше й глибше в хистку м'якість матраца. Робертові хотілося затримати їх іще бодай трішечки.

– Іноді, – замріяно сказав він голосом Маргарет, – коли я у перервах між сім'ями живу вдома, у мене просто руки починають чесатися. Так хочеться торкнутися до немовлятка! – Він ухопив Томаса за ніжку і вдавав, ніби бажає його зжертви.

– Обережніше, – сказала мама.

– Між іншим, він має рацію, – зауважив тато. – Діти – її наркотик. Вони потрібні їй набагато більше, ніж вона потрібна їм. Малюкам дозволено бути жадібними і думати тільки про себе, ось вона і використовує їх для маскуванню.

Після неймовірних моральних зусиль, які їм довелося докласти, щоб вийти зі спальні і нарешті витратити на спілкування з Маргарет ще годину свого життя, усім стало навіть якось прикро, коли у вітальні її не виявилось. Мама пішла на кухню, а тато з Робертом сіли на дивані і поклали між собою Томаса. Той захопився розгляданням картини, що висіла на стіні просто над диваном, і замовк. Роберт опустил голову на один рівень із його головою і зрозумів, що самої картини Томас не бачить, бо йому заважають відблиски на склі. Відразу пригадалося, що і його в ранньому дитинстві захоплювало скло. Здавалося, відбите від поверхні зображення затягує його все глибше у простір, що відкривався за спиною. У цьому склі відбивалися двері, а за дверима – олеандр, квіти якого мерехтіли крихітними рожевими вогниками на глянцевої поверхні. Роберт зосередив увагу на плямці неба поміж гілок олеандра і відразу ж в уяві перенісся у справжнє небо: розум його став подібним до двох конусів, що доторкнулися вершинами. Він був там із Томасом, точніше, Томас був із ним: вони разом на світляному клаптику мчали в нескінченність. Раптом Роберт помітив, що квіти зникли: проїму дверей загородив чийсь великий силует.

– Прийшла Маргарет, – сказав він.

Тато обернувся, а Роберт продовжував спостерігати за відбитком. Маргарет згорьовано понесла свою тушу в їхній бік. За кілька футів від дивану вона зупинилася.

– Усі живі-здорові, – напівзапитально-напівствердно сказала вона.

– Начебто все гаразд, – відповів тато.

– Але це ж ніяк не вплине на ваш відгук, еге ж?

– Який відгук? – поцікавився тато.

– Ох, ну добре! – обурилася Маргарет напівображено-напівсердито, але гордовито.

– Пропоную пообідати, – сказав тато.

– Дуже дякую, але цього разу я, мабуть, обійдуся без обіду, – відповіла Маргарет.

Вона повернулася до сходів і почала своє важке сходження.

Роберт раптом не витримав.

– Бідна Маргарет, – сказав він.

– Бідна Маргарет, – кивнув батько, – що ми без неї робитимемо?

3

Роберт спостерігав, як мураха ховається за спітнілою пляшкою білого вина на столі. Раптом по світло-зеленому склу, залишаючи за собою ідеально гладенький рівний слід, покотилася краплина. Мураха з'явилася знову – збільшена склом, вона, наче в лихоманці, сукала лапками, куштуючи блискучий кристалик цукру, розсипаного Джулією під час пообідньої кави. Над їхніми головами ліниво полоскався під вітром брезентовий навіс, і майже в такт його повільним рухам то наростав, то спадав стрекіт цикад. Мама з Томасом насолоджувалася сієстою, Люсі дивилася кіно, а Роберт залишився на вулиці, хоча Джулія майже силоміць намагалась умовити його приєднатися до Люсі.

– Більшість людей чекає смерті батьків, розриваючись між відчуттям неймовірного суму та мріями про новий басейн, – говорив тато, розмовляючи з Джулією. – Та оскільки мріяти про новий басейн мені не випадає, то й від неймовірного суму я також вирішив відмовитися.

– А хіба ти не міг би просто прикинутися шаманом і, попри все, зберегти для себе це місце? – запитала Джулія.

– На жаль, я рідкісний зразок людського виду, геть чисто позбавлений цілительських здібностей. Усі навколо вже давно відкрили в собі внутрішнього шамана, а я й досі залишаюсь у пастці власних матеріалістичних поглядів на влаштування всесвіту.

– Чув коли-небудь про таку штуку, як лицемірство? – поцікавилася Джулія. – Поруч із моїм домом нещодавно відкрився магазин «Веселковий шлях». Коли хочеш, куплю тобі барабан та пучок пір'я.

– Уже відчуваю, як магічна сила припливає до моїх пучок, – сказав тато і позіхнув. – Виявляється, і я можу бути чимось корисним тутешньому славному племені. До цього моменту я й гадки не мав, що також є носієм дивовижного дару провидіння.

– Ну от бачиш, – підбадьорливим тоном сказала Джулія, – тобі вдається. Не встигнеш і озирнутись, як станеш тут головним шаманом.

– Мені достатньо клопоту з родинними справами й без намагань урятувати світ.

– Зосереджуючись лише на самих турботах про дітей, люди ставлять хрест на власному житті, – із осудливою посмішкою промовила Джулія. – Із часом діти стають особистостями, цілісними чи вбогими, вони відкладають своє щастя на потім, п'ють без просипу чи знають міру, здаються, розлучаються чи божеволіють. І тоді та частина тебе, що відповідає за боротьбу з депресією і розпадом, повністю

перемикається на захист дітей від депресії та розпаду. А кінчається це все тим, що ти сам поступово занурюєшся в депресію та розпад.

– Не згоден, – відповів тато. – Коли борешся тільки за себе самого, це робить тебе злим і змушує постійно оборонятися.

– Дуже корисні навички, – перебила його Джулія. – І саме тому так важливо не надто добре ставитися до своїх дітей – інакше вони не витримать конкуренції в дорослому світі; якщо хочеш, щоб вони стали, наприклад, продюсерами або топ-менеджерами, не треба забивати їм голови уявленнями про доброту, чесність і порядність, бо в такому разі з них виростуть лише якісь клерки та чиїсь секретарі.

Роберт вирішив запитати в мами, чи це правда, чи Джулія... ну, просто... Джулія. Вона кожного року приїжджала до них у гості зі своєю донькою Люсі, задавакуватим дівчиськом, на рік старшим від нього. Роберт знав, що мама не дуже радіє з присутності Джулії, бо та була давньою татовою подружкою. Поруч із нею мама ставала не тільки ревнивою, але й трохи нудною. Скидалось на те, ніби Джулія постійно хотіла, щоб люди вважали її дуже розумною, але соромилася цього бажання й не знала, як його позбутися.

– По-справжньому розумні люди просто думають уголос, – одного разу сказала йому мама, – а Джулія думає тільки про те, яке враження її слова справляють на присутніх.

А ще Джулія весь час намагалася подружити Роберта з Люсі. Позавчора Люсі спробувала його поцілувати. Через те він і відмовився дивитися з нею кіно. Навряд чи його передні зуби витримать ще одне таке зіткнення. Що за дивна теорія про те, ніби Робертові корисно проводити час зі своїми однолітками, навіть коли вони йому не подобаються! Хіба батько, наприклад, запросив би на чай якусь жінку тільки тому, що їй сорок два роки?

Джулія знову бавилася з цукром – крутила ложку в цукорниці.

– Після розлучення з Річардом мене раз у разймають жахливі напади запаморочення. Маю відчуття, ніби мене взагалі не існує.

– Я теж такі маю! – вигукнув Роберт, радіючи, що розмова повернула на хоч трохи знайому йому тему.

– У твоєму віці? Дуже сумніваюся. Мабуть, ти просто чув, як про це розмовляють дорослі.

– Ні! – випалив Роберт, і в його голосі бриніла образа. – Зі мною справді таке буває.

– Гадаю, ти його недооцінюєш, – сказав тато. – Роберт, хоч і малий, але чудово розбирається у всіляких жахіттях. Щоправда, це зовсім не заважає його щасливому дитинству.

– Узагалі-то, заважає, – докинув Роберт, – у той момент, коли я це відчуваю.

– Ну так, звичайно. Коли ти це відчуваєш, – із поблажливою посмішкою погодився тато.

– Я тебе розумію, – сказала Джулія і накрила Робертову долоню своєю. – У такому разі – ласкаво прошу до мого клубу, любий.

Йому аніскілечки не хотілося бути членом клубу Джулії. Він одразу ж увесь вкрився сиротами, тому що відчував непереборне бажання відсмикнути руку, але побоювався видатися нечемним.

– А я вважала, що діти влаштовані простіше, ніж дорослі.– Джулія забрала руку і поклала її на татове плече. – Ми немов криголами – невблаганно прокладаємо собі шлях до чергового предмету бажань.

– Що може бути простіше, ніж невблаганно прокладати шлях до чергового предмету бажань? – запитав тато.

– Не прокладати.

– Самозречення – це не так просто, як здається.

– Самозреченням це стане тільки тоді, коли людина має якесь велике бажання, – сказала Джулія.

– У дітей повно всіляких великих бажань, – зауважив тато. – Але ти, безумовно, маєш рацію, по суті, вони хочуть лише одного: постійно бути з тими, кого люблять.

– Але нормальним іще хочеться подивитися «Індіану Джонса»[6 - Мається на увазі доктор Генрі «Індіана» Джонс-молодший (англ. Dr. Henry «Indiana» Jones, Jr.) – вигаданий персонаж, археолог, шукач пригод і авантюрист, створений Стівеном Спілбергом і Джорджем Лукасом. Цей персонаж фігурує у фільмах, серіалах, книжках, коміксах, відеоіграх тощо.],– додала Джулія.

– Нас простіше відволікти, – сказав тато, пропустивши її останні слова повз вуха, – ми звикли до культури підмін і легше забуваємо, кого любимо насправді.

– Та невже? – посміхнулася Джулія. – Як це мило.

– До певної міри, – уточнив тато.

Роберт не розумів, про що вони говорять, але Джулія помітно повеселішала. Очевидно, підміна – це щось дуже гарне. Не встиг він запитати, що це таке, як їх покликав голос, ласкавий голос із сильним ірландським акцентом:

– Агов! Агов! Чи тут хто є?

– Ох ти чорт... – пробурмотів тато. – Це бос.

– Патріку! – з теплотою в голосі вигукнув Шеймус, який уже крокував до них у яскравій сорочці з пальмами та веселками. – Роберте! – Він бадьоро скуйовдив йому волосся. – Яка приємна зустріч! – сказав він Джулії, дивлячись на неї чесними голубими очима і твердо потискаючи їй руку.

Ніхто не міг би відмовити Шеймусові в гречності та доброзичливості.

– Яку прекрасну місчинку ви обрали! Тут пречудово! Ми нерідко влаштовуємося тут після сеансу – люди плачуть, сміються і просто звикають до, знаєте, самих себе. Це справжнє місце сили – місце вивільнення колосальної енергії. Так-так, – зітхнув він, нібито погоджуючись із мудрим зауваженням, зробленим кимось іншим, – у моїй присутності люди тут не раз і не два позбавлялися від тягаря...

– До речі, стосовно «позбавлення від тягаря»... – батько з відразою повернув фразу Шеймусові, ніби тримаючи кінчиками пальців чийсь брудну носову хустинку. – Сьогодні я відчинив шухляду у своїй тумбочці біля ліжка і всередині виявив стільки брошур «Цілющих барабанів», що мені нікуди було покласти паспорт. А в шафі зберігається зо дві сотні примірників книжки «Шлях шамана», що, розумієш, перекривають шлях моему взуттю.

– Шлях взуття, га-га, – повторив Шеймус і голосно розреготався. – Непогана назва для книжки про те, як, знаєте, підтримувати зв'язок із реальністю.

– Чи не здається тобі, що ці продукти корпоративної життєдіяльності можна було б прибрати зі спальні до нашого приїзду? – швидко та холодно проказав Патрік. – Урешті-решт, моя мати не раз казала, що в серпні будинок мусить повертатися до своєї попередньої інкарнації – тобто знову ставати родинним гніздом.

– Звичайно-звичайно, – відповів Шеймус. – Патріку, перепрошую. Це, мабуть, Кевін та Анетта забули. Перед поверненням до Ірландії вони пройшли процес глибинного перевлаштування особистості й, очевидно, не приділили належної уваги підготовці кімнати до вашого приїзду.

– Ти також повертаєшся до Ірландії?

– Ні, я буду тут увесь серпень, – сказав Шеймус. – Видавництво «Пегас прес» попросило написати для них невелику книжку про роботу шамана.

– Ой, справді? Як цікаво! – вигукнула Джулія. – Ви, виявляється, шаман?

– Знаєш, я ознайомився з базграниною, що стояла на шляху мого взуття, – зауважив тато, – і в мене виникло кілька очевидних запитань. Невже ти двадцять років був помічником сибірської знахарки? Невже ти все коротке північне літо збирав цілющі трави під повним місяцем? Чи ти справді був похований заживо, а потім переродився? Чи правда, що твої очі сльозилися від диму вогнищ у невеличкому таборі, коли ти молився духам, щоб ті допомогли тобі зцілити смертельно хворих? Невже ти дійсно пив сечу оленя, котрий з'їв *Amanita muscaria*[7 – Мухомор червоний (*Amanita muscaria* (L. ex Fr.) Hook.) – отруйний гриб з родини мухоморових – *Amanitaceae*. Місцева назва – маримуха, мухаір, жабурка.], щоб вирушити до інших світів і розгадати таємницю складного діагнозу? Чи, може, тебе пригощали Аяваскою[8 – Аяваска («ліана мертвих», «ліана душ») – напій, що має психотропний ефект, виготовляється корінними мешканцями верхньої Амазонки. Також готується з додаванням ліани *Banisteriopsis caapi*, що є одним з основних компонентів.] шамани індіанських племен басейну Амазонки?

– Взагалі-то, я отримав освіту медичного працівника в ірландській системі охорони здоров'я, – сказав Шеймус.

– Не маю сумнівів, що це стовідсотково дорівнює похованню заживо, – сказав тато.

– Я багато років пропрацював у реабілітаційному центрі: відмивав лежачих

пацієнтів від сечі та фекалій, годував з ложечки старих, які, знаєте, вже не могли їсти самостійно.

– Будь ласка, не треба, – втрутилася Джулія, – адже ми щойно пообідали.

– У ті роки це було моєю реальністю, – сказав Шеймус. – Іноді я запитував себе, чому свого часу не отримав повноцінної медичної освіти, не закінчив університету. Але зараз я вдячний долі за роки, проведені в реабілітаційному центрі, бо вони допомогли мені зберегти зв'язок із реальним світом. Коли я відкрив для себе голотропне дихання[9 – Голотропне дихання – метод психотерапії, розроблений чеським психіатром Станіславом Грофом і його дружиною Крістіною Гроф. Одна з практик самопізнання і зцілення, що поєднує сучасні наукові досягнення з психотерапії і глибинної психології та досвід давніх духовних практик і містичних традицій народів світу. Термін «голотропний» походить від грецького «holos» (цілісність) і «trepein» (дорога, прагнення) та означає «той, хто рухається до цілісності».] і поїхав до Каліфорнії навчатись у Стена Грофа[10 – Мається на увазі Станіслав Гроф – американський психолог та психіатр чеського походження, доктор філософії з медицини, автор методу голотропного дихання, один із засновників трансперсональної психології та піонер у сфері вивчення змінених станів свідомості як джерела нової інформації, духовного росту, зцілення та психофізичної трансформації. Засновник Міжнародної трансперсональної організації та її незмінний президент по сьогоднішній день.], я зустрів чимало людей, ну, знаєте, так би мовити, не з цього світу. Пам'ятаю одну пані в сукні кольору вечірнього неба, яка нам відрекомендувалася так: «Я Тамара із системи Веги, на Землю прилетіла зцілювати та навчати людей». Коли я це почув, то зразу пригадав своїх стареньких з Ірландії: завдяки їм я твердо стояв на землі.

– А це голо... – як там його? – також одна із шаманських штук? – запитала Джулія.

– Ні, не зовсім. Я вивчав голотропне дихання ще до того, як почав, ну, знаєте, займатися шаманством, але всі ці речі, звичайно, взаємопов'язані. Воно також допомагає людям, ну, знаєте, встановити контакт із потойбіччям, із іншим виміром. Після такого контакту в житті людини часом відбуваються кардинальні зміни.

– Але я не розумію, чому ви називаєте це благодійністю. Адже люди платять гроші за можливість тут пожити? – запитала Джулія.

– Так, платять, платять, – відповів Шеймус. – Але ці гроші ми скеровуємо на, знаєте, стипендії для таких от учнів, як Кевін та Анетта, які хочуть навчитися шаманської роботи. Вони почали привозити сюди молодіжні групи з Дубліну, яким ми дозволяємо відвідувати наші курси безкоштовно. Знаєте, так приємно бачити зміни в їхній свідомості. Вони цікавляться музикою транс і барабанами. Підходять до мене і кажуть: «Шеймусе, це неймовірно! Це як прихід без наркотиків!», а потім передають отримані тут знання своїм міським друзям, відкривають там власні шаманські групи.

– То, виходить, ця благодійна організація існує, щоб допомагати людям відчувати приходи, – зауважив тато. – У нашому світі, повному негараздів і лиха, ти знаходиш одиниці нещасних, які не здатні ловити кайф самостійно. Ну добре, нехай, люди мріють про приходи – то дай їм дозу кислоти. До чого вся ця метушня з барабанами?

– Відразу видно адвоката, – благодушно зауважив Шеймус.

– Я обома руками за людей, у яких іще є хобі, – сказав тато. – Просто мені здається, що займатися ними треба під затишним дахом рідної домівки.

– На жаль, Патріку, не всі домівки однаково затишні.

– Так, я знаю це як ніхто інший. До речі, про затишок. Чи не можна просто зараз прибрати з нашої кімнати всі ті книжки, брошури та інший рекламний мотлох?

– Авжеж, – відповів Шеймус. – Авжеж.

Шеймус і тато повставали й зібралися йти. До Роберта дійшло, що він за хвилину залишиться наодинці з Джулією.

– Я вам допоможу! – крикнув він і пішов за ними.

Тато увійшов до передпокою і зупинився, не зробивши й кількох кроків.

– Усі ці буклети, що шелестять біля входу, – це реклама інших центрів, інститутів, курсів зцілення, просунутих уроків гри на барабанах, усе це пропадає тут даремно. Я навіть сказав би, що ми й узагалі можемо обійтися без цієї інформаційної дошки, – виголосив тато, знімаючи її зі стіни, – хоча мені навіть дуже подобаються її коркове покриття та різнокольорові кнопки.

– Без проблем, – відповів Шеймус, обома руками обіймаючи дошку.

Попри татову виваженість і стриманість, Робертові було ясно, що він просто одурманений гнівом і презирством. Роберт хотів промацати й відчуття Шеймуса, але той якось одразу закрився. Поступово хлопчик дійшов неймовірного висновку: Шеймус відчуває до тата жаль. Він прекрасно знає, хто тут головний, і через те дуже легко зносить усі нападки розгніваної дитини. Ця паскудна жалість є для нього своєрідним щитом, який дозволяє Шеймусові не відчувати всієї сили татового гніву. Роберт опинився між двох вогнів і, відчуючи страх і власну безпорадність, непомітно вислизнув на вулицю, а тато тим часом повів Шеймуса до наступного місця злочину.

На вулиці тінь від будинку вже наповзла на квітники побіля краю тераси: якоюсь пасивною частиною свого мозку Роберт зрозумів, що настала середина дня. Цикади досі стрекотали. Він бачив, не дивлячись, і чув, не слухаючи; окрім того, він усвідомлював, що в цей момент ні про що не думає. Його увага, котра зазвичай перескакувала від одних предметів або явищ на інші, зараз перебувала в абсолютному спокої. Він трохи випробував цей спокій на міцність, але сильно не тиснув – не хотілося знову перетворювати свій розум на кульку для пінболу. Зараз його поверхня здавалася скляною і зовсім гладенькою, як вода в ставку, що сонно відбиває небесні візерунки.

Найприкольнішим було те, що, уявивши собі ставок, Роберт почав руйнувати той транс, із яким його порівнював. Захотілося піти на справжній ставок біля вершини сходів, кам'яне напівколо з водою в самому кінці під'їзної доріжки, де під дзеркальною поверхнею ховалися золоті рибки. Так, саме так; нічого тягатися за татом і Шеймусом, краще піти до ставка й покрити у воду хліба. Якщо пощастить, із глибини підніметься слизьке вогненне колесо помаранчевих рибок. Роберт збігав на кухню, схопив там черствий окраєць і понісся вниз кам'яними сходами, що вели

до ставка.

Тато розповідав йому, що взимку джерело виривається з труби і б'є просто по метушливих рибках. Вода переливається через край, стікає до нижніх ставків і в решті-решт потрапляє до річки, котра протікає низом долини. От би коли-небудь на це подивитись! У серпні ставок був уже обмілілим. Вода ледве струменіла з бородатої, зарослої ряскою труби. Оси, шершні та бабки носилися над теплою зеленкуватою припорошеною поверхнею ставочка, час від часу опускаючись на латаття, щоб утамувати спрагу. Риби залишалися невидимими, піднімаючись із дна дуже рідко, тільки на істівну приманку. Черствий хліб найліпше кришиться, коли потерти два шматочки, щоб вони розсипалися на дрібненькі крихти. Якщо кидати великі шматки, вони просто потонуть, а дрібні крихти тримаються на поверхні, як порошинки. У найнезвичайнішої риби, тієї, заради якої він і прийшов, на боках красувалися червоно-білі смужки. Решта була всіх відтінків помаранчевого, а ще Роберт бачив кілька чорних мальків, але ті з часом або перетворюються на оранжевих, або просто вимруть, бо чорних дорослих особин він у ставку не помітив.

Він розломив окраець надвое і взявся терти його половинки одна об одну. Доц із маленьких крихт падав на воду, вони розпливалися врізнобіч, але нічого не відбувалося.

Насправді вихор з золотих рибок Роберт бачив тільки один-єдиний раз. Відтоді або ніхто не з'являвся взагалі, або одна-єдина рибка лінкувато випливала назустріч крихтам, що поступово опускалися під воду.

– Риби! Риби! Риби! Ну ж бо! Риби! Риби! Риби!

– Прикликаеш свою тотемну тварину? – запитав чийсь голос.

Роберт різко обернувся і виявив у себе за спиною Шеймуса, котрий поблажливо до нього посміхався. Його сорочка з тропічним візерунком аж блищала на сонці.

– Риби! Риби! Риби! – покликав Шеймус.

– Я просто хотів їх погодувати, – пробубонів Роберт.

– А ти ніколи не відчував духовного зв'язку з рибами? – нахилиючись ближче до нього, запитав Шеймус. – У цьому і є суть тотемної тварини: вона, знаєш, допомагає людині на її життєвому шляху.

– Мені просто подобаються риби. Я не чекаю, що вони щось для мене робитимуть.

– Скажімо, риби приносять нам повідомлення з глибин підсвідомості, – сказав Шеймус, роблячи хвилеподібні рухи рукою. – Ця місцина така чарівна, воістину чарівна! – Він заплющив очі, потягнувся і розім'яв шию. – Мое особисте місце сили розташоване он у тому гайочку, біля пташиної поїлки. Бував там? Уперше мене туди привела твоя бабуся, для неї це місце також було особливим. Саме там я найдужче відчуваю зв'язок з іншою реальністю.

Роберт раптом зрозумів, що ненавидить Шеймуса, – і в той самий момент усвідомив неминучість цього почуття.

Шеймус підніс до рота рупор зі складених долонь і на весь голос закричав:

– Риби! Риби! Риби!

Робертові захотілося його вбити. Якби в нього була автівка, він би задавив Шеймуса. Коли б він мав сокиру, він би його зарубав.

Але тут він почув, що нагорі відчинилися вхідні двері та заскрипіла москітна сітка. Надвір вийшла мама, тримаючи Томаса на руках.

– А-а, це ви. Добрий день, Шеймусе, – ввічливо привіталася вона. – Ми вже майже заснули, і я ніяк не могла зрозуміти, звідки в нас під вікнами взявся торговець рибою.

– Ми, знаєте, прикликали риб, – пояснив Шеймус.

Роберт побіг до мами. Вона присіла поруч із ним на низьку кам'яну огорожу, подалі від Шеймуса, і почала показувати Томасові ставок. Роберт сподівався, що риби не припливуть просто зараз, – а то Шеймус вирішить, що то він їх прикликав. Бідненький Томас, він, можливо, ніколи й не побачить оранжевого вихору. І рибки з червоно-білими смужками також. Шеймус забере в них ставок, і ліс, і пташину поїлку, і всю цю красу. Якщо розібратися, то виходить, що рідна бабуся бажала маленькому Томасові зла від самого його народження. Значить, вона йому зовсім і не бабуся, а якась люта мачуха з казок. Навіщо вона показувала Шеймусові лісову поїлку для пташок? Як вона могла? Роберт турботливо погладив Томаса по голівці. Той почав сміятися – на диво низьким, грудним сміхом, – і до Роберта дійшло, що малюк ще нічого не знає про ті неприємності, які позбавляють глузду його старшого брата, і знати про них йому зовсім не обов'язково.

4

Джош Пеккер навчався з Робертом в одному класі. З якоїсь таємничої причини він одноосібно й нікого не питаючи вирішив, що вони з Робертом найкращі друзі. Для всіх навколо, і передовсім для самого Роберта, залишалося великою загадкою, чому ці двоє майже нерозлучні. Якби Робертові хоч на короткий час вдалося відірватися від Джоша, він би точно зумів знайти собі іншого найкращого друга, але Джош прив'язався до нього мов реп'ях і ходив за ним усюди, був поруч на дитячому майданчику, списував у нього на диктантах і тягав його до себе в гості пити чай. За межами школи Джош мав тільки одне заняття – дивитися телевізор. Його телик показував шістдесят п'ять каналів, а телик Роберта – лише безкоштовні. Джошеві батьки були дуже багатими й купували йому різноманітні дивовижні іграшки вже тоді, коли про їх існування інші діти ще нічого не знали. На останній день народження Джош отримав дитячий електричний джип із вбудованими DVD-плеером і мінітелевізором. Він катався на ньому в садку, знищуючи квіти і намагаючись задавити свого собаку Арні. Скінчилося все тим, що він вривався в куш і вони з Робертом сиділи під дощем та дивилися мінітелевізор. Коли Джош прийшов у гості до Роберта, то з порога виголосив, що іграшки в того безглузді, та почав канючити, що йому нудно. Роберт спробував вигадати яку-небудь гру, у яку можна було б зіграти з Джошем, але той не вмів нічого придумувати й не розумів, як грати в ігри. Він лише спромігся впродовж трьох секунд удавати з себе якогось телегероя, а потім гепнувся на підлогу й заволав: «Я мертвий!»

Джиллі – Джошева мама – зателефонувала вчора й сказала, що вони на весь серпень орендували приголомшливо гарний будинок у Сен-Тропе. Вона поцікавилася, чи не

хотіли б Мелроузи всією родиною приїхати до них якогось дня – «Джош із Робертом могли б пограти та повеселитися». Батьки вирішили, що Робертові буде корисно провести час із «хлопчиком свого віку». Та і їм самим непогано буде змінити обстановку, адже батьків Джоша вони бачили тільки один раз, на спортивних змаганнях у школі. Проте поговорити з ними тоді їм не вдалося: Джошеві батьки були надто зайняті, бо саме знімали фільм про Джошеві спортивні досягнення й не мали часу на теревені. Джиллі показала, як її камера знімає в уповільненому режимі, тільки от уповільнений режим їм не знадобився, бо Джош усе одно був останнім.

І от тепер вони вирушили в дорогу, і тато, котрий сидів за кермом, безперервно буркотів. Після того як Джулія поїхала, він став набагато буркотливішим. От навіщо, хотів би він спитати, вони поперлись у таку спеку та ще й по заторах у Сен-Тропе – «не місто навіть, а всесвітнє посміховисько».

Роберт сидів поруч із Томасом, який лежав у старому автокріслі. Він був обернений лицем до брудної спинки сидіння й не міг бачити нічого, крім неї. Роберт проводив по ніжці брата маленьким іграшковим песиком і гавкав. Але було очевидно, що до песика Томасові геть байдуже. «Воно й не дивно, – подумав Роберт, – адже Томас іще ніколи не бачив справжнього собаки. Але, з іншого боку, коли б його цікавили лише знайомі предмети, він би й досі залишався в пастці медичних ламп пологової палати».

Коли вони нарешті знайшли потрібну вулицю, Роберт першим помітив назву «Les Mimosas», виведену косим шрифтом на грубій кам'яній плитці. Вони витерпіли гоцання ребристим цементом під'їзної доріжки і опинилися на паркувальному майданчику, вже досить заповненому особистим автотранспортом Джима Пеккера: чорним «рейнджровером», червоним «феррарі» та старим кремовим кабріолетом із потрісканими шкіряними сидіннями та пузатими хромованими решітками. Тато припаркував їхній «пежо» поряд із гігантським кактусом із зазубреним листям, що стирчало навсібіч.

– Вілла в неороманському стилі, оздоблена учнем Гогена[11 - Гоген Поль – французький художник-постімпресіоніст, скульптор, графік.], згідно з усіма його сифілітично-занепадницькими настроями, – виголосив тато. – Чи можна мріяти про щось прекрасніше? – А потім він продовжив глянцево-рекламним голосом: – Розташована в закритому елітному районі Сен-Тропе лише за шість годин їзди від легендарного кладовища домашніх тварин Бріжіт Бардо[12 - Бріжіт Бардо – французька кіноартистка, фотомодель, співачка, секс-символ 1950-1960-х років. Від початку 1970-х – активістка руху за права тварин, засновниця й голова фонду захисту тварин Fondation Brigitte Bardot.]...

– Любий, – перебила його мама.

У вікно постукали.

– Джиме! – радісно вигукнув батько, опускаючи віконне скло.

– А ми саме зібралися по надувні іграшки для басейну, – сказав Джим, ховаючи відеокамеру, якою щойно знімав прибуття гостей. – Може, Роберт хоче з нами?

Роберт скосив очі на Джоша: той скрутився на задньому сидінні «рейнджровера» і грав на «геймбой»[13 - Game Boy – лінійка портативних ігрових пристроїв, розроблена і вироблена компанією Nintendo. Перша ігрова приставка серії була

представлена публіці в Японії 21 квітня 1989, у Північній Америці в червні 1989 та у Європі 28 вересня 1990.].

– Ні, дякую, – відповів Роберт. – Я допоможу розвантажити машину.

– Непогано ви його вимуштрували! – захоплено вигукнув Джим. – Джиллі приймає сонячні ванни біля басейну. Просто йдіть парковою доріжкою, не заблукаєте.

Вони пройшли крізь білу колонаду, розмальовану тихоокеанськими краєвидами, і опинилися на вкритій пружною травою галявині, посеред якої розташовувався басейн. Води було майже не видно за флотилією надувних жирафів, пожежних машин і автівок для перегонів, футбольних м'ячів, гамбургерів, Міккі, Мінні та Гуффі. Тато йшов якимось криво, бо тримав в одній руці автомобільне крісло, у якому спав Томас, а мама тягнула торби й скидалася на навантаженого мула. Джиллі лежала на жовто-білому шезлонгу в компанії двох незнайомих, які блищали від крему. На головах у всіх трьох були цілі гнізда з дротів і навушників. Татова тінь лягла на рівномірно підсмажене обличчя Джиллі, і та розплющила очі.

– Усім привіт! – вигукнула вона, скидаючи навушники. – Перепрошую, я була в зовсім іншому світі.

Господиня підвелася, щоб привітати гостей, але відразу ж позадувала, бо витріщила очі на Томаса і приклала руку до серця.

– Боже ж мій! Ваш другий такий красунчик! Перепрошую, Роберте. – Вона вп'ялася довгими блискучими нігтями йому в плечі, щоб він не впав. – Не хочу додавати дров до багаття братньої ворожнечі, але твій молодший братик – це щось. Адже ти в нас щось, еге ж? – почала белькотіти вона, нахилившись над Томасом. – Запам'ятай мої слова, Роберте: твій брат іще змусить тебе помирати від ревнощів, коли дівчата лягатимуть штабелями до його ніг. Тільки погляньте на ці віі! Плануєте третього? – запитала вона в мамі. – Якби й мій був таким красунчиком, я б обов'язково захотіла ще шістьох, клянуся. Ото я загнула, еге ж? Це все жадібність до краси. Нічого не можу з собою вдіяти, він просто чудо! Перепрошую, від зачудування я зовсім забула відрекомендувати вас Крістіні та Роджерові. А ім хоч би що. Вони також у зовсім іншому світі. Агов, отямтесь! – Вона зробила вигляд, ніби дає стусана Роджерові. – Роджер – Джимів бізнес-партнер, – пояснила вона. – А Крістіна з Австралії. Вона на четвертому місяці вагітності.

Джиллі труснула Крістіну за плечі, аби та прокинулася.

– Ой, привіт, – отямилася жінка. – Що, вже приїхали?

Господиня перезнайомила всіх з усіма.

– Я щойно розповіла про твою вагітність, – сказала Джиллі Крістіні.

– Еге. Ну так. Хоча вагітною я себе зовсім не відчуваю. Здається, що я просто набрала трохи ваги, неначе випила відразу чотири пляшки «Евіан»[14 - Evian – французький бренд мінеральної води, що розливається з декількох джерел неподалік від містечка Евіан-ле-Бен на південному березі Женевського озера. Від 1970 року бренд належить компанії Danone.] або що. От правда, мене навіть не нудить ранками! Недавно Роджер у мене питає: «Хочеш у січні покататися на лижах? У мене буде відрядження до Швейцарії». І я така кажу: «Звичайно, а чому ні?» Уявіть собі, ми обоє забули, що мені в січні народжувати!

Джиллі засміялась і закотила очі.

– Маю на увазі, що я просто витаю під хмарами! – вигукнула Крістіна. – Хочемо ми цього чи ні, але вагітність отупляє.

– Дивися, які обличчя, – сказала їй Джиллі, вказуючи пальцем на батьків Роберта. – Вони не вірять своїм вухам. Справжні люблячі батьки, на відміну від декого.

– А ми хіба ні? – обурилася Крістіна. – Хіба ти не знаєш, як ми обожнюємо Меган. Меган – це наша дворічна донечка, – пояснила вона гостям. – Ми залишили її з мамою Роджера. Вона щойно відкрила для себе гнів. Ну, ви й самі знаєте, як діти відкривають одна по одній різні нові емоції і як вони бавляться з ними на всю губу, доки не докопаються до наступної.

– Як цікаво, – сказав тато Роберта. – Тобто ви вважаєте, що емоції ніяк не пов'язані з тим, що дитина відчуває, вони є лише пластами в археологічних розкопках. То коли ж вони докопуються до радості?

– Коли відвозиш їх до «Леголенду», – сказала Крістіна.

Аж тут неначе прокинувся Роджер, який одразу схопився за свій навушник:

– Привіт! Ой, перепрошую, мені телефонують.

Він підвівся й закрокував уздовж галявини.

– Ви привезли з собою няню для малюка? – запитала Джиллі.

– У нас немає няні, – відповіла Робертова мама.

– Це так сміливо! – захоплено сказала Джиллі. – Навіть не знаю, що б ми робили без нашої Джо. Вона в нас тільки тиждень і вже встигла стати членом родини. Можеш і своїх на неї звалити, вона просто чудо!

– Власне, ми й самі непогано за ними дивимося.

– Джо! – крикнула Джиллі. – Джо-о-о!

– Скажи їм, що це змішаний пакет акцій компаній, які займаються організацією дозвілля, та готельних підприємств, – говорив у слухавку Роджер. – На цьому етапі краще обійтися без подробиць.

– Джо! – знову покликала Джиллі. – Зовсім зледащіла, зараза, цілий день гортає журнал «Хелло!» та жере морозиво «Бен і Джеррі». Просто як її роботодавці, можете ви сказати, і я з вами погоджусь, от тільки вона за це ще й гроші отримує! Так-так, і то дуже немалі гроші.

– Та мені плювати на те, що вони сказали Найджелові! – завівся Роджер. – Це їх ніяк не стосується, нехай не пхають свого носа до нашого проса!

Галявиною до них крокував задоволений покупками Джим. Слідом за ним, човгаючи та плутаючись у власних ногах, плентався товстун Джош. Його батько дістав насос,

розіклав надувні іграшки на плитці біля басейну й почав здирати з них пластикову шкіру.

– Що ти йому купив? – запитала Джиллі, розлючено дивлячись на будинок.

– Пам'ятаєш, йому сподобалося надувне морозиво? – Джим почав надувати полуничний ріжок. – А ще ми взяли Короля Лева.

– І автомат, – педантично додав Джош.

– Міністерство зборів і доходів не дає йому спокою, – сказав Джим Робертовому татові, киваючи в бік Роджера. – Може бути, що він проситиме юридичної поради під час обіду.

– Під час відпустки я не працюю, – відповів тато.

– Але й не під час відпустки ти теж багато не працюєш, – сказала мама.

– Ого, схоже, я став свідком подружнього конфлікту, – сказав Джим, знімаючи на камеру, як надувається полуничний ріжок.

– Джо! – загорлала Джиллі.

– Я тут.

Із будинку вийшла повнява веснянкувата дівчина в шортах кольору хакі та футболці з написом «Я не проти», що погойдувався на її пишному бюсті, коли вона йшла до них галявиною.

Томас прокинувся й закричав. Його можна було зрозуміти. Останнє, що він пам'ятав, це автівка, де він був зі своєю люблячою родиною, а тепер раптом опинився в оточенні якихось чужинців із розмальованими очима, які, до того ж, кричали. У хлорованому повітрі гойдалося стадо яскравих монстрів, а ще один просто зараз надувався біля його ніг. Робертові також було б гидко.

– А хто тут зголоднів? – сказала Джо та нахилилася до Томаса. – Ой який гарненький! – Повернувшись до Робертової мами, додала: – І відразу видно, що все розуміє.

– Посадовіть цих двох за мультики, – сказала Джиллі, – хоч потеревенимо спокійно. І пошлімо Гастона по пляшечку рожевого. Вам сподобається наш Гастон, він просто геній. Справжній французький шеф-кухар, стара школа. Ми тут лише тиждень, а я вже набрала три стоуни[15 - Приблизно 19 кг. Стоун – британська одиниця вимірювання маси тіла, один стоун дорівнює 6,3 кг.]! Ну й нехай. Сьогодні до нас приїжджає Генріх – мій особистий фітнес-інструктор. Цей здоровезний німець чудово розуміється на тренуваннях! Приєднуйся, – звернулася вона до Робертової мами, – повернеш собі колишню форму після вагітності. Хоча ти й так маєш чудовий вигляд.

– Хочеш подивитися мультики? – запитала мама в Роберта.

– Ага, – відповів він, тільки б якомога швидше звідси забратися.

– Ну так, немає сенсу запускати ріжок у басейн, – визнав тато, – все одно за

цими надувними штуками ми не побачимо, як він плаватиме.

– Ходімо! – покликала Джо і розставила руки в сторони, неначе широко вважала, що діти візьмуться за них і радісно бігтимуть до будинку. – Ніхто не візьме мене за ручку? – удавано затила вона, зображуючи невтішне горе.

Джош обхопив її пальці своєю пухкою долонькою, але Роберт зумів ухилитися й пішов слідом за ними на невеликій відстані, зачарований могутніми сідницями кольору хаки.

– І ось ми заходимо до кінопечери! – зловісно заявила Джо. – А тепер дуже швидко і без сварки: що дивитиметеся?

– «Пригоди Синдбада»! – зарепетував Джош.

– Знову? Ой господи! – вигукнула Джо, і Роберт не міг із нею погодитися.

Він і сам міг подивитися гарний фільм разів зо п'ять або шість підряд, але коли вже всі діалоги вивчено напам'ять, а кадри стали схожими на шухляди з однаковими шкарпетками, всередині нього прокидалася нехоть. Джош був інакшим. Він починав кожен перегляд із похмурою спрагою нового, а справжню цікавість відчував тільки десь на дванадцятому разі. Його любов безроздільно належала (адже подібними почуттями не можна зловживати) одному-єдиному фільмові – «Пригоди Синдбада». Він дивився його вже більше ста разів, і дуже часто (занадто часто) у компанії Роберта. Джош марив фільмами, а Роберт марив самотністю. От і тепер він мріяв про яку-небудь можливість забратися геть із кінопечери. Чому дорослі не можуть дати дітям спокій? Якщо зараз утекти, вони відразу організують пошукову експедицію, вислідять його, замкнуть і зарозважають до смерті. Тому лишається просто лежати на дивані та думати про своє, доки на екрані миготять позичені Джошем фантазії. Виття швидкого перемотування почало стихати: Джош гепнувся в ямку, що її вже встиг продати в дивані після сніданку, і продовжив під'їдати розкидані по всьому столикові яскраво-помаранчеві сирні кульки. Джош ввімкнула фільм, вимкнула світло і тихенько вийшла. Джош ніколи не був поспішайком: попередження про відеопіратство, рекламу вже переглянутих фільмів і вже викинутих іграшок, а також інформацію про вікові обмеження не можна було просто перемотати. Хіба електричка може пролетіти повз огидні міські околиці перш, ніж вирветься на меланхолійно-пасторальну сільську місцевість? Усе має право на існування, всьому треба віддати належне – і Роберт не мав нічого проти, оскільки нісенітниця, що полилася з голубого екрана після довжелезних прелюдій, була до нудоти знайома і не мала змоги хоч на секунду привернути його увагу.

Він заплющив очі, і образ пекельного басейну, що дотепер стояв перед очима, почав потроху зникати. Після кількох годин, проведених у товаристві інших людей, він неодмінно мав розібрати купу отриманих вражень і будь-яким доступним способом звільнитися від них – перевтілитися в кого-небудь, добряче все обміркувати або просто хоча б витрусити все зайве з голови. Інакше ж враження нашаровувалися одне на одне і переставали вмещатися в його мозкові; тоді Робертові здавалося, що він от-от вибухне.

Іноді, лежачи у своєму ліжку, Роберт починав обмірковувати якесь одне слово, наприклад «страх» або «безкінечність». І тоді це слово зривало дах із їхнього будинку і відносило Роберта кудись у глибоку ніч – повз зірки, ув'язнені у Вогні та Ведмедиці, в абсолютний морок, де все анігілювалося, окрім самого відчуття повної анігіляції. Доки маленька капсула його розуму розчинялася, Роберт

відчував її вогняні контури, оболонку, що розкришувалася, і, коли вона нарешті розліталася на частини, він сам був частинами, які розліталися, а коли частини розпадалися на атоми, він сам ставав цим розпадом і набирав моці замість того, щоб затихати, як лиха сила, котра заперечує неминучий кінець усього та живиться відходами розпаду... Невдовзі весь космос перетворювався на метушню та чад, де вже не було місця для людського розуму, де був тільки Роберт і, як і раніше, все відчував.

Він зіскакував з ліжка й, задихаючись, мчав коридором до батьківської спальні. Він був ладен зробити що завгодно, аби тільки це припинилося, був готовий підписати будь-який контракт, дати будь-яку клятву, але знав, що це не допоможе: він бачив істину і не міг її змінити, міг лише ненадовго забути про неї, поплакати в мами на руках, щоб вона повернула дах на місце і підказала йому інші, добріші слова.

Не сказати, що він був нещасливий. Просто він щось побачив, і побачене виявилось правдивішим від усього іншого. Уперше це сталося з ним після бабусиною інсульту. Роберт не хотів її кидати, але вона навіть говорити до пуття не могла, через те він витратив дуже багато часу на те, щоб уявити її відчуття. Всі довкола торочили, як важливо залишатися відданим, і Роберт дуже старався: подовгу тримав бабусю за руку, а вона чіплялася за нього. І хоча Робертові це не подобалося, він не втікав. Він бачив бабусин страх, який затуманював її погляд. Почасти вона раділа, що ніхто не лізе до неї з розмовами: їй завжди було важко доносити до людей свої думки. Друга ж її частина вже відійшла в інший світ, повернулася до джерела чи, принаймні, відлетіла подальше від матеріального світу – вічної причини стількох її сумнівів. І була ще одна частина, яку Роберт добре розумів: та, що продовжувала міркувати та дивуватися. Всі таємниці світу лежали перед бабусею як на долоні, адже розкрити їх решті людей вона більше не могла (якщо взагалі хотіла їх знати). Після хвороби Елінор розпалася на частинки, неначе кульбаба під вітром. Роберт мимохіть думав, чи й на нього чекає подібна доля, можливо, він також перетвориться на зламане стебельце, із якого врзнобіч стирчатимуть поодинокі насінини.

– А тепер мое найулюбленіше місце! – захоплено закричав Джош.

Пірати захопили корабель Синдбада. Папуга кинувся просто в піку найогиднішому піратові, той захитався, і Синдбадові люди спритно викинули його за борт. У кадрі задоволено кричить папуга.

– Гм-м-м, – відреагував Роберт. – Слухай, я зараз повернуся.

Джош не звернув на його вихід ніякої уваги. Роберт подивився, чи немає в коридорі Джо, – її не було. Він повернувся до вхідних дверей тим самим шляхом, яким прийшов, і визирнув на двір. Біля басейну також нікого: дорослі кудись зникли. Тоді він вислизнув на вулицю та обійшов будинок. Ретельно розпланований газон переходив у килим із опалої хвої, на якому стояли два великі сміттєві баки. Роберт сів і притулився спиною до шерехатої соснової кори. Свобода!

Він почав розмірковувати, хто втрачає більше часу на безглуздий день у гостях у Пеккерів (не рахуючи самих Пеккерів, які взагалі тільки те й роблять, що витрачають час даремно, і на доказ зазвичай можуть надати який-небудь відеозапис того, чим займалися). Томас прожив на світі лише шістдесят днів, тож він втрачає найбільше з усіх, бо один день становить шістдесят частину його життя. Тато ж, якому сорок два роки, як порівнювати з іншими, втратить найменшу частку. Роберт

спробував розрахувати цю пропорцію для всіх членів своєї родини, визначивши, яку частину життя складає для кожного з них один день, але думки та цифри розбігалися, через те він почав уявляти собі годинникові шестірні різного розміру. А потім замислився про те, як би ввести до розрахунків і протилежний чинник: у Томаса попереду ціле життя, а батьки прожили вже чималеньку частину своїх, тож один день для Томаса – не така вже й велика втрата. Довелося уявити новий комплект шестерень – червоних, а не сріблястих. Таткова крутилася досить швидко, а шестірня Томаса оберталася з рідким статечним клацанням. А ще гарно було б урахувати різні ступені страждання і різні типи користі, яку, коли добре постаратися, можна знайти навіть у безцільному проведенні часу, однак механізм від цього став фантастично складним, тому одним самозаспокійливим жестом Роберт подумки скинув усе громаддя з уявного столу і вирішив, що страждають його рідні однаково, жодної користі не отримують і цінність одного дня в гостях у Пеккерів дорівнює великому тлустому нулю. Він відчув величезне полегшення і почав уявляти стрижні, якими з'єднувалися між собою червоні та сріблясті зубчасті коліщатка. Все разом скидалося на великий паровий двигун із музею науки, тільки в машини Роберта ззаду вилазив папірець із цифрою, яка означала кількість витраченого намарно часу. Він вивчив усі цифри і дійшов висновку, що втратить більше за інших. Результат його водночас вжахнув і порадував. Аж тут пролунав гідкий голос Джо, вона покликала його на ім'я.

На секунду Роберт завмер у нерішучості. Що довше він ховатиметься, то наполегливіше й рішучіше його шукатимуть – у цьому вся біда. Він вирішив поводитися, наче нічого не сталося, і вигулькнув з-за рогу саме тієї миті, коли Джо збиралася прокричати його ім'я вдруге.

– Привіт, – сказав він.

– Де ти був? Я тебе скрізь шукаю!

– Значить не скрізь, інакше б уже знайшли.

– Не мудруй, юначе, – пробурчала Джо. – Ти що, посварився з Джошем?

– Ні, – відповів Роберт. – Хіба з Джошем можна посваритися? Це ж якийсь валянок.

– Він не валянок, а твій найкращий друг!

– Неправда.

– Значить, все-таки посварилися, – зробила висновок Джо.

– Ні, – наполягав Роберт.

– Ну добре, хай би як воно було, не можна ось так зникати.

– Чому?

– Тому що ми всі за тебе хвилюємось.

– Я також хвилююся за батьків, коли вони кудись ідуть, але це їх не зупиняє, – резонно зауважив Роберт. – Та й не мусить зупиняти.

У цій суперечці перемогу явно отримував він. У разі нагальної потреби батько міг

розраховувати на допомогу Роберта в суді. Він уявив, як надягає перуку і без зусиль схиляє на свій бік усіх присяжних, але тут Джо раптом присіла навпочіпки та допитливо поглянула йому в очі.

– Твоїх батьків часто не буває вдома? – запитала в нього Джо.

– Та ні, – почав Роберт, але перш ніж він устиг розповісти Джо, що разом його батьки рідко виходять із дому на довше, ніж на три години, опинився в її задушливих обіймах, щільно притиснутий до слів «Я не проти», сенс яких для нього залишався загадкою. Коли Джо нарешті відпустила його і співчутливо поплескала по спині, Робертові довелося знову заправляти футболку в штани.

– Що означає «Я не проти»? – запитав він, коли віддихався.

– Нехай це тебе не турбує, – округливши від подиву очі, відповіла Джо. – Ну, ходімо! Час обідати!

Вона повела Роберта до будинку, й тепер він уже не міг відмовитися брати її за руку, адже вони були майже коханцями.

Над обіднім столом височів чоловік у білому фартуху.

– О Гастоне, ви нас розбещуєте! – з докором вигукнула Джиллі. – Я набираю цілий стоун, тільки дивлячись на ці тарталеточки. Вам би можна було робити свою телепередачу! Vous sur le television, Gaston, beaucoup de monnaie. Fantastique! [16 – Вам треба на телебачення, Гастоне, робити багато грошей. Фантастика! (Лам. фр.)]

Стіл угинався від пляшок із рожевим вином, дві з яких уже спорожніли, і тарталеток із заварним кремом та різними начинками: шинкою, цибулею, зморщеними помідорами та зморщеними кабачками.

Одному Томасові поталанило: він ссав мамину цицьку.

– А-а, ти знайшла заблукану овечку! – Джиллі хльоснула рукою в повітрі й заспівала: – Підганяй! Шмагай! Хльоскай-ай-ай-ай-ай-ай!

Роберт весь покритися сиротами від сорому. Як це, напевно, жакливо – бути Джиллі.

– Він, мабуть, часто залишається на самоті, – сказала Джо, кидаючи Робертовій мамі виклик.

– Ага, коли сам цього хоче, – відповіла мама, яка не відчула підступу в словах Джо, котра вже майже записала Роберта в сироти.

– Я саме радила твоїм батькам звозити тебе до справжнього Різдвяного батька [17 – Різдвяний батько (англ. Father Christmas) – британський еквівалент Санта-Клауса, Святого Миколая чи Діда Мороза.], – сказала Джиллі Робертові, розкладаючи їжу по тарілках. – Уранці сідаєте на «конкорд» у Гатвіку [18 – Гатвік – один із міжнародних аеропортів Лондону.], летите до Лапландії, там стрибаєте на сномобіль – і вуаля! За двадцять хвилин ви вже в резиденції Різдвяного батька. Він роздає дітям подарунки, потім знову «конкорд» – і на вечерю ви вже вдома! Це за Полярним колом – і тому Різдвяний батько зовсім як справжній, не те що ця дешева підробка у «Герродс» [19 – «Герродс» (англ. Harrods) – один із найбільших

у світі універсальних магазинів, розташований у Лондоні на Бромптон-роуд в королівському боро Кенсінгтон і Челсі на заході міста неподалік від станції метро Найтсбридж.].

– Звучить досить пізнавально, – сказав тато, – але, боюсь, сплата за навчання в нас у пріоритеті.

– Джош зжер би нас живцем, якби ми його не звозили, – сказав Джим.

– Мене це не дивує, – відповів тато.

Джош зобразив оглушливий вибух і вдарив кулаком повітря.

– Пробиваю звуковий бар'єр! – зарепетував він.

– Яка з цих тарталеток тобі найдужче подобається? – запитала Джиллі в Роберта.

Усі тарталетки мали однаково бридкий вигляд.

Роберт поглянув на маму, чие мідне волосся спіралями спускалося до Томаса, котрий смоктав цицьку, – відчувалося, як вони, подібно до мокрої глини, зливаються в одне ціле.

– Я хочу того ж, що в Томаса, – відповів він і відразу ж замовк, бо зовсім не збирався говорити цього вголос. Воно само якось вирвалося.

Джим, Джиллі, Роджер, Крістіна, Джо і Джош заревіли, неначе стадо віслюків. Роджер, коли сміявся, здавався навіть іще лютішим, ніж коли був серйозним.

– Мені також грудного молока, будь ласка! – неслухняним язиком викрикнула Джиллі і підняла келих.

Батьки співчутливо усміхнулися Робертові.

– На жаль, друже, ти тепер харчуєшся твердою їжею, – сказав тато. – Сам я давно мрію помолодшати, але не думав, що це починається в такому юному віці. Хіба діти не хочуть швидше подорослішати?

Мама дозволила Робертові сісти на краєчок її стільця та поцілувала в чоло.

– Це абсолютно нормально, – запевнила Джо маму і тата, які, на її думку, майже не бачили своїх дітей. – Просто вони зазвичай не такі відверті, от і все. – Вона дозволила собі востаннє гикнути від сміху.

Роберт відключився від навколишнього гомону та придивився до брата. Рот Томаса запрацював, потім зупинився, потім знову запрацював, висмоктуючи молоко з маминої циці. Робертові також захотілося знову повернутися туди – у клубок відчуттів і нових вражень; туди, де він іще нічого не знав про речі, яких ніколи не бачив, – про довжину Нілу, діаметр місяця і про те, як були вдягнені учасники Бостонського чаювання[20 - Бостонське чаювання – протестна акція американських колоністів, що відбулася 16 грудня 1773 року у відповідь на дії Британського уряду, у результаті якої в Бостонській гавані було знищено вантаж із 342 ящиків чаю, який належав Ост-Індській компанії. Ця подія, яка послугувала початком американській революції, є символічною в американській історії.]; туди, де його

ще не почали бомбардувати дорослою пропагандою і де він не намагався порівнювати з нею свій життєвий досвід. Йому кортіло там опинитися разом із братом, але при цьому зберегти свій досвід і сприйняття самого себе – побути таємним свідком непізнаного, того, чому не могло бути свідків. Брат, на жаль, не був свідком власних дій, він їх просто вчиняв. Приєднатися до брата у своєму теперішньому стані Робертові було ніяк не можна – як не можна крутити сальто й водночас стояти на місці. Він багато разів прокручував у голові цю ідею, але жодного разу не дійшов висновку, що це можливо, однак із кожним разом неможливість слабшала, а м'язи його уяви міцнішали і тверднули, як у спортсмена перед стрибком у воду з трампліна. Тільки це йому і залишалося: зануритися з головою в атмосферу навколо Томаса і відчутти, як пристрась до спостереження відшаровується у міру того, як він наближається до братового світу, що колись був і його світом. Проте зараз і така мізерія вимагала зусиль, бо Джиллі знову на нього напосілася.

– Чому б тобі не залишитись у нас, Роберте? – запропонувала вона. – А завтра Джо відвезе тебе додому. Все одно гратися з Джошем веселіше, ніж стирчати вдома й заздрити молодшому братові.

Він у відчаї стиснув мамину ногу.

Цієї миті повернувся Гастон, і Джиллі відволіклася на десерт – слизьку купку заварного крему в калюжі з карамелі.

– Гастоне, ви нас убиваєте! – заскиглила Джиллі, ляскаючи його по твердій, загартованій збивалкою руці.

Роберт притиснувся до мами та прошепотів їй на вухо:

– Будь ласка, поїдьмо просто зараз.

– Відразу після обіду, – прошепотіла вона у відповідь.

– Ну що, уже тебе вмовляє? – запитала Джиллі, морщаючи носа.

– Власне кажучи, так, – відповіла мама.

– Ну ж бо, дозволь йому в нас переночувати. Що тут такого? – не вгавала Джиллі.

– Ми добре за ним доглядатимемо, – докинула Джо, ніби між іншим.

– Боюся, нічого не вийде. Ми ідемо в будинок для стареньких провідати бабусю, – відповіла мама, але не сказала, що до відвідин бабусі залишалося ще цілих три дні.

– Дивно, – сказала Крістіна, – але Меган поки зовсім не відчуває ревнощів.

– Усьому свій час, – сказав тато. – Іще встигне, адже вона тільки-но відкопала гнів.

– Ну так! – засміялася Крістіна. – Це, мабуть, через те, що я сама до кінця не усвідомила, що вагітна.

– Очевидно, так і є, – зітхнув тато.

Роберт бачив, що він помирає з нудьги.

Відразу після обіду вони залишили обійстя Пеккерів із такою поспішністю, яку рідко можна бачити за межами пожежної станції.

– Я помираю від голоду, – оголосив Роберт у машині, щойно вони виїхали на під'їзну доріжку.

Усі розсміялись.

– Знаєш, мені б і на думку не спало критикувати твій вибір друзів, – сказав тато, – та цього разу можна було б обійтися відеозаписом.

– Я не обирав Джоша! – обурився Роберт. – Він сам... до мене прилип.

Аж тут край дороги з'явився ресторанчик, у якому вони повечеряли смачною піцою та салатом і запили все це апельсиновим соком. Бідоласі Томасові знову довелося пити молоко. Лише ним він і харчувався – саме тільки молоко, молоко, молоко.

– Найбільше враження на мене справила розповідь про їхній лондонський будинок, – сказав тато і ввімкнув свій голос блазня. У Джиллі голос був інший, але інтонації тато передав абсолютно точно: – Коли ми його купили, він здавався просто величезним! Але коли ми обладнали спальню для гостей, тренажерний зал, сауну, домашній кабінет і кінозал, виявилось, що кімнат не так уже й багато.

– Кімнат для чого? – здивовано поцікавився тато вже своїм голосом. – Ну просто кімнат. Звичайних вільних кімнат, у яких було б багато повітря, такий собі вільний простір.

– Коли наступного разу ми залізем спати на вішак у передпокої, як сімейство кажанів, подякуймо за те, що потрапити до вищого товариства нам заважає не лише брак двох зайвих спалень, але й ну просто кімнат, звичайних вільних кімнат.

– Я сказала Джимові, – продовжив тато голосом Джиллі, – сподіваюся, ми можемо собі це дозволити, тому що мені подобається такий стиль життя – ресторани, подорожі, шопінг, – і я не збираюсь усім цим жертвувати. А Джим запевнив мене, що, звичайно, ми можемо собі дозволити і те і те.

– А потім вона мене добила, – сказав тато звичайним голосом. – Джим знає, що коли все це стане нам не до снаги, я з ним розлучусь. Просто охрініти. Адже вона навіть не вродлива!

– Авжеж, вона просто чудо, – погодилася мама, – та я думаю, що Крістіні та Роджерові теж є чим потішити публіку. Коли я сказала, що розмовляла з обома синами, коли вони ще сиділи в моєму животі, вона як зарепетує. – І мама заверещала з австралійським акцентом: – Чекайте! Оце вже ні, дитина стає дитиною тільки після народження. А зі своїм вагітним животом я говорити відмовляюся. Роджер негайно здав би мене в дурку.

Роберт уявив, як мама розмовляла з ним, коли він іще був запечатаний в її утробі. Звичайно, він тоді не міг збагнути значення тих приглушених звуків, але, напевно, відчував якийсь емоційний обмін між ними – міцні обійми страху, поривання наміру. Томас і досі був близьким до тих уливань материнських відчуттів, а Роберт тепер отримував самі лише пояснення. Томас розумів безгучну

мову, яку Роберт майже забув, коли цілина його розуму капітулювала перед словесною імперією. Він стояв на вершині пагорба і готувався прямувати вниз – під дружні овації присутніх ставати дедалі більшим, вищим, швидшим, дізнаватися нові слова, вислуховувати та розуміти дедалі складніші завдання. Тепер же Томас, сам того не відаючи, змусив його озирнутися назад і на секунду опустити меч, аби пригадати та побачити все втрачене. Роберт так захопився формулюванням речень, що мало не забув тієї варварської пори, коли його мислення було подібним до яскравої клякси, що впала на білий аркуш. Тепер він знову це відчув: життя паузами (точніше, зараз би це здавалося йому паузами), коли розсуваєш фіранки й відчуваєш огорнутий снігом пейзаж, затамовуєш подих і завмираєш перед тим, як видихнути знову. Усе це вже не повернути, але, можливо, не варто так поспішати зі спуском. Можливо, треба ще трохи посидіти тут і помилуватися краєвидом, що відкривається.

– А тепер геть із цього нещасного міста, – сказав тато, допиваючи каву з крихітної філіжанки.

– Тільки поміняю йому підгузок, – сказала мама, стягуючи з Томаса розбухлий мішечок із голубими кроликами.

Роберт поглянув на брата: той розвалився в автокріслі і дивився на картину, де був зображений парусник, і при цьому не знав, що таке картина і що таке парусник. «Яке ж це горе для велетня, – подумав Роберт, – опинитися зачиненим у крихітному невмілому тільці».

5

Коли вони крокували довгими, легкими в прибиранні коридорами бабусиноного будинку для літніх людей, порипування гумових капців медсестри надавало загальному мовчанню їхньої родини нотку якоїсь особливої істеричності. Вони пройшли повз відчинені двері кімнати відпочинку, де за телевізійним галасом ховалося мовчання зовсім іншого гатунку. Пом'яті, зморшкуваті, білі, немовби простирадла, пацієнти рядами сиділи перед телевізором. Де ж загаялася смерть, чому вона не приходить? В одних стареньких вигляд був більше наляканий, ніж змучений, в інших – навпаки, більше змучений, ніж наляканий. Іще під час їхнього першого візиту Роберт запам'ятав яскраві геометричні візерунки на стінах. Він тоді зразу уявив, як вершина довгого трикутника впинається йому в груди, а гострий край червоного півкола розрізає шию.

Сьогодні вони вперше привезли Томаса до бабусі. Так, вона навряд чи зможе що-небудь йому сказати, але і він ще не вирізняється балакучістю. Отже, їм буде нескладно знайти спільну мову.

Увійшовши до кімнати, вони побачили, що бабуся сиділа в кріслі біля вікна. Просто за її вікном стояла вже поживкла тополя, а за нею – жива огорожа з голубуватих кипарисів, що частково затуляли паркувальний майданчик. Зауваживши, хто до неї прийшов, бабуся зобразила на лиці посмішку, однак її очі ніби жили якимось окремим від усього тіла життям, у них читалися розгубленість і біль. Усмішка оголила зчорнілі та поламані зуби, котрі вже навряд чи надавалися до жування твердої їжі. Можливо, саме через це її тіло так помітно зістарилось, як порівнювати з їхнім минулим візитом.

Усі поцілували бабуся в м'яку й помітно волосату щоку, а потім мама піднесла до

неї Томаса і сказала:

– А це наш Томас.

Бабусине обличчя здригнулося. Робертові, котрий спостерігав за її поглядом, здалося, що вона не могла так одразу вирішити: бачити немовля так близько від себе їй приємно чи, радше, дивно. Вона ніби неслася захмареним небом: зрідка виривалася на сонце, а потім знову летіла крізь густі покрови темряви аж у молочну сліпучість хмар. Бабуся не знала Томаса, а він не знав її, але вона немовби намацала між ними особливий зв'язок. Проте зв'язок цей постійно уривався, і відновити його коштувало їй великих зусиль. Здавалося, коли бабуся хотіла заговорити, спроба сформулювати доречну в цій ситуації фразу геть чисто позбавляла її розуму. Вона не могла згадати, ким їй доводяться всі ці люди в палаті. Упертість більше не спрацьовувала: що міцніше вона чіплялася за яку-небудь думку, то швидше та втікала геть.

Зрештою невпевненим рухом вона узяла обома руками якийсь уявний предмет, звела очі на батька і спитала:

– Я... йому... подобаюся?

– Так, – відразу відповіла Робертова мама, ніби не можна було вигадати більш звичайного запитання.

– Так... – сказала бабуся, і відчай вихлюпнувся з її очей, розпросторившись на інші частини обличчя.

Вона не про те хотіла спитати; запитання само прорвалося на поверхню. Елінор знову обм'якла у кріслі.

Після того, що Роберт почув сьогодні вранці, він був дуже вражений бабусиним запитанням і особливо тим фактом, що запитання явно адресувалося батькові. Правда, відповіла на нього мама, та в цьому якраз не було нічого дивного.

Зранку Роберт бавився на кухні, а мама нагорі збирала сумку для Томаса. Він не помічав монітору радіоняні, яка лежала поруч, доки брат не прокинувся. Томас кілька разів коротко схлипнув, мама увійшла до кімнати та почала його заспокоювати. Перш ніж Роберт встиг визначити, наскільки ласкавіше вона поводить з Томасом, коли його немає поблизу, зі слухавки почувся батьків обурений голос:

– Що за гробаний лист! Не можу повірити!

– Який лист? – запитала мама.

– Та цей виплодок Шеймус Дорк хоче вмовити Елінор подарувати йому маєток просто зараз: він, бачте, хоче прижиттєвої дарчої! На мое прохання юристи уклали чинний договір дарування так, що в ньому міститься доволі широке трактування положення про відчуження майна – як оплати боргу. У заповіті вказано, що після її смерті з благодійного фонду списуються всі борги і садиба остаточно відходить до них, але Елінор надала фондові позику в сумі ринкової вартості садиби, тож якщо вона, на мое велике сподівання, отямиться й зажадає повернення боргу, то садиба автоматично повертається в її цілковиту власність. Вона погодилася на таку схему, щоб, коли раптом тяжко захворіє, не залишитися без засобів на прожиття та

лікування. Ясна річ, що я з часом хотів донести до неї просту думку про те, що цей фіктивний благодійний фонд нам усім тільки шкодить, він приносить користь лише Шеймусові й більш нікому. І кажіть після цього, що фортуна не на боці ірландців. Цей жебрак-санітар до кінця життя мив би судна в графстві Міт, коли б не моя щиросерда матінка. Вона витягнула його зі смарагдового острова і зробила єдиним бенефіціаром величезного неоподаткованого прибутку, отримуваного від нью-ейдж[21 - Нью-ейдж (англ. New Age, буквально «нова ера») – рух у культурі, релігії, філософії, науці, що виник у XX столітті і охопив передусім західні країни. Для цього руху властиві зростання значення індивідуального світосприйняття в духовних шуканнях; змішання різномірних культурних, релігійних і наукових традицій; масовість популяризації знань і технологій, які ще не сформувалися.] готелю, що ховається під вивіскою благодійного фонду. Від цієї маячні мене просто нудить!

Батько вже кричав.

– Любий, ти вже волаєш. Це може налякати Томаса, – сказала мама.

– Так, я волаю. І хто б не заволав, прочитавши такого листа? Вона завжди була паскудною матір'ю, але я думав, може, хоч під кінець вона отямиться, зрозуміє, що вже всім достатньо нашкодила своєю зрадницькою байдужістю, що вона няньчитиметься з онуками й дозволить нам пожити в неї і все в такому дусі. Ох, як мені огидно, аж самому страшно! Доки я читав листа, здавалося, що сорочка мене душить, та коли я спробував розстебнути комірець, виявилось, що він уже розстебнутий! Навколо моєї шиї зашморгнулася петля – петля ненависті й огиди.

– Вона просто стара, що вижила з розуму, – сказала мама.

– Я знаю.

– І сьогодні ми ідемо її провідувати.

– Я знаю, – уже тихіше, майже нечутно відповів тато. – Але понад усе мені огидна ця отрута, що сочиться в нашому роду від покоління до покоління. Моя мати ображалася на свою матір і вітчима, котрий успадкував усі гроші, а тепер, через тридцять років семінарів з особистісного зростання та підвищення самосвідомості, вона обрала Шеймуса Дорка, щоб замінити ним свого вітчима. А той негідник і радий потішити її підсвідомість. Ця послідовність зводить мене з розуму. Та я швидше переріжу собі горло, ніж так само знущатимуся зі своїх дітей.

– Не знущатимешся, – сказала мама.

– Якщо уявити собі щось...

Роберт нахилився до монітора, щоб краще розчути батька, чий голос кудись подівся, та зовсім несподівано він заgrimів у Роберта за спиною. То батьки спускалися сходами.

– ...у результаті матимеш мою матір, – говорив тато.

– Просто король Лір і місис Джеллібі,[22 - Король Лір і місис Джеллібі – герої творів В. Шекспіра і Ч. Дікенса, котрі не надто опікувалися почуттями й добробутом власних дітей.] – засміялася мама.

– Ага, – погодився тато, – на вересовому пустищі. Швидке злягання немічного тирана та фанатичної меценатки.

Роберт утік із кухні, аби батьки не здогадалися, що він почув їхню розмову через монітор радіояні. Весь ранок він успішно не думав про почуте, але, коли бабуся подивилася на тата і запитала, нібито маючи на увазі його самого: «Я йому подобаюсь?», Робертові чомусь спало на думку, що бабуся також якимось чином почула ранкову розмову батьків.

І нехай він не все зрозумів із того, що сказав батько того ранку, Робертові було ясно, що в них під ногами почала розверзатися земля. І зараз у тиші, що настала після ненавмисного, але такого проникливого бабусиною запитання, він відчував бабусину мізерність, мамине прагнення до гармонії і татів заледве стримуваний гнів. А йому так хотілось, аби в усіх них було все гаразд.

Мало не пів години знадобилося бабусі на те, щоб спитати, чи Томаса вже похрестили.

– Ні, – відповіла мама. – Ми вирішили його не хрестити. Просто ми не вважаємо, що діти народжуються грішниками, а церемонія хрещення, на нашу думку, здебільшого базується на ідеї про те, що їхні грішні душі потребують порятунку.

– Так, – сказала бабуся. – Ні.

Томас узявся трусити сріблясте брязкальце у формі гантелі, наново знайдене ним у складках кріселка: воно якимось дивно, пронизливо дзвеніло, коли він крутив ним у себе над головою, і незабаром вдарило його по лобі. Минула секунда чи дві, доки він збагнув, що сталося, і почав плакати.

– Він не розуміє, чи сам себе вдарив, чи то винувата гантелька, – прокоментував тато.

У непорозумінні з гантелькою мама стала на бік сина та, цілючи його в чоло, сказала:

– Погана гантелька!

Роберт втелюшив себе по голові й театральню гепнувся на бабусине ліжко, думаючи так розвеселити Томаса, але той чомусь не розвеселився.

Бабуся благально та водночас співчутливо простягла руки до Томаса – немовби він намагався висловити якесь знайоме та неприємне для неї відчуття, якого вона не хотіла згадувати. Мама обережно поклала Томаса бабусі на коліна, й вона притихла. Заінтригований новим об'єктом, Томас припинив плакати й почав допитливо розглядати бабусю. Він лежав у неї на колінах і транслявав саме те, що їй було потрібно. Обое тихо раділи своїй безсловесній спілці. Решта присутніх також мовчала, не бажаючи скривдити розмовами тих, хто не говорить. Роберт відчував, як застиглий над бабусею батько з усіх сил стримує потік слів. Урешті-решт першою заговорила бабуся – не дуже швидко, але набагато краще, ніж раніше, нібито мова залишила марні намагання пройти наглухо перекритим шосе, знайшла кружний шлях і вискочила назовні під прикриття темряви й тиші.

– Я хочу... аби ви знали, – сказала вона, – мені... дуже прикро... що... я не можу... спілкуватися...

Мама простягла руку та поклала долоню їй на коліно.

– Це, напевно, жахливе відчуття, – сказав тато.

– Так, – кивнула бабуся і втупила погляд у безкінечно далеку підлогу.

Роберт не знав, що робити. Тато ненавидів рідну матір. Роберт не міг розділити батькової ненависті, але й дорікнути йому за неї також не міг. Бабуся зробила його родині так багато поганого, але ж і сама вона неймовірно страждає. Залишалося лише повернутися, хоча б подумки, у минуле, ще не затьмарене татовим незадоволенням. У ті безхмарні дні Робертові можна було просто любити бабуся – він не знав точно, чи дійсно такі дні були коли-небудь у його житті, та тепер, і це вже напевно, їх точно не було. І все одно не можна всією родиною накидатися на перелякану стареньку бабуся, нехай навіть вона і вирішила залишити будинок Шеймусові.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=66037406&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Гаргантюа – персонаж, вигаданий французьким письменником XVI століття Франсуа Рабле. «Гаргантюа та Пантагрюель» (фр. *La vie de Gargantua et de Pantagruel*) – загальна назва серії з п'яти романів, у яких автор розповідає про пригоди двох велетнів: батька – Гаргантюа, сина – Пантагрюеля. Твір просякнутий сатирою на тогочасне французьке суспільство, написаний вульгарною, грубою мовою з використанням туалетного гумору, сповнений сцен насильства. Був заборонений

цензурою Сорбонни. Водночас твір був популярним у читачів, які відчували в ньому сильне гуманістичне спрямування, збагатив французьку мову численними неологізмами.

2

Мається на увазі низка праць французького філософа і психоаналітика Жака Марі-Еміля Лакана (1901–1981), присвячених концепції формування «Я» в процесі ідентифікації з образом (відбитком).

3

Кролик Пітер – персонаж казок англійської дитячої письменниці Беатріс Поттер (1866–1943).

4

Мається на увазі одна з найстаріших у світі фірм із виготовлення сумішей для дитячого вигодовування Cow & Gate.

5

«Ангел-винищувач» (1962) – фантасмагорична трагікомедія Луїса Бунюеля, головні герої якої – аристократи, що зібралися на звану вечерю, – з таємничої причини не можуть покинути вітальні. Дводенне ув'язнення пробуджує в них різноманітні пороки та ниці інстинкти.

6

Мається на увазі доктор Генрі «Індіана» Джонс-молодший (англ. Dr. Henry «Indiana» Jones, Jr.) – вигаданий персонаж, археолог, шукач пригод і авантюрист, створений Стівеном Спілбергом і Джорджем Лукасом. Цей персонаж фігурує у фільмах, серіалах, книжках, коміксах, відеоіграх тощо.

7

Мухомор червоний (*Amanita muscaria* (L. ex Fr.) Hook.) – отруйний гриб з родини мухоморових – *Amanitaceae*. Місцева назва – маримуха, мухаїр, жабурка.

8

Аяваска («ліана мертвих», «ліана душ») – напій, що має психотропний ефект, виготовляється корінними мешканцями верхньої Амазонки. Також готується з додаванням ліани *Banisteriopsis caapi*, що є одним з основних компонентів.

9

Голотропне дихання – метод психотерапії, розроблений чеським психіатром Станіславом Грофом і його дружиною Крістіною Гроф. Одна з практик самопізнання і зцілення, що поєднує сучасні наукові досягнення з психотерапії і глибинної психології та досвід давніх духовних практик і містичних традицій народів світу. Термін «голотропний» походить від грецького «holos» (цілісність) і «trepein» (дорога, прагнення) та означає «той, хто рухається до цілісності».

10

Мається на увазі Станіслав Гроф – американський психолог та психіатр чеського походження, доктор філософії з медицини, автор методу голотропного дихання, один із засновників трансперсональної психології та піонер у сфері вивчення змінених станів свідомості як джерела нової інформації, духовного росту, зцілення та психофізичної трансформації. Засновник Міжнародної трансперсональної організації та її незмінний президент по сьогоднішній день.

11

Гоген Поль – французький художник-постімпресіоніст, скульптор, графік.

12

Бріжіт Бардо – французька кіноартистка, фотомодель, співачка, секс-символ 1950-1960-х років. Від початку 1970-х – активістка руху за права тварин, засновниця й голова фонду захисту тварин Fondation Brigitte Bardot.

13

Game Boy – лінійка портативних ігрових пристроїв, розроблена і вироблена компанією Nintendo. Перша ігрова приставка серії була представлена публіці в Японії 21 квітня 1989, у Північній Америці в червні 1989 та у Європі 28 вересня 1990.

14

Evian – французький бренд мінеральної води, що розливається з декількох джерел неподалік від містечка Евіан-ле-Бен на південному березі Женевського озера. Від 1970 року бренд належить компанії Danone.

15

Приблизно 19 кг. Стоун – британська одиниця вимірювання маси тіла, один стоун дорівнює 6,3 кг.

16

Вам треба на телебачення, Гастоне, робити багато грошей. Фантастика! (Лам. фр.)

17

Різдвяний батько (англ. Father Christmas) – британський еквівалент Санта-Клауса,

Святого Миколая чи Діда Мороза.

18

Гатвік – один із міжнародних аеропортів Лондону.

19

«Герродс» (англ. Harrods) – один із найбільших у світі універсальних магазинів, розташований у Лондоні на Бромптон-роуд в королівському боро Кенсінгтон і Челсі на заході міста неподалік від станції метро Найтсбридж.

20

Бостонське чаювання – протестна акція американських колоністів, що відбулася 16 грудня 1773 року у відповідь на дії Британського уряду, у результаті якої в Бостонській гавані було знищено вантаж із 342 ящиків чаю, який належав Ост-Індській компанії. Ця подія, яка послугувала початком американській революції, є символічною в американській історії.

21

Нью-ейдж (англ. New Age, буквально «нова ера») – рух у культурі, релігії, філософії, науці, що виник у XX столітті і охопив передусім західні країни. Для цього руху властиві зростання значення індивідуального світосприйняття в духовних шуканнях; змішання різномірних культурних, релігійних і наукових традицій; масовість популяризації знань і технологій, які ще не сформувалися.

22

Король Лір і місіс Джеллібі – герої творів В. Шекспіра і Ч. Дікенса, котрі не надто опікувалися почуттями й добробутом власних дітей.